

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών κινδύνων στην προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων¹

Δημήτρης Γ. Τσιμπανούλης*

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών κινδύνων στην προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων αποτελεί κεντρικό ζήτημα του σύγχρονου ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού δικαίου και της βιώσιμης ανάπτυξης και σημαντική εξέλιξη που ευθυγραμμίζεται με την στρατηγική επιλογή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ζητήματα βιωσιμότητας και προστασίας του περιβάλλοντος. Συνιστά πρόκληση για τις εξελίξεις στο ρυθμιστικό πλαίσιο του χρηματοπιστωτικού τομέα, που απαρτίζεται κυρίως από τον Κανονισμό (ΕΕ) 575/2013 (CRR) και την Οδηγία 2013/36/ΕΕ (CRD), η οποία έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο με το ν. 4261/2014, και κρίσιμο παράγοντα για τη μετάβαση σε ένα βιώσιμο χρηματοοικονομικό σύστημα.

Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, όπως και οι «κοινωνικοί» και «διακυβέρνησης» (Environmental, Social and Governance – ESG), είναι σύμφυτοι με τη συναλλακτική και χρηματοδοτική δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων. Απορρέουν από τις παρούσες ή μέλλουσες επιπτώσεις παραγόντων ESG στους αντισυμβαλλομένους των πιστωτικών ιδρυμάτων και επηρεάζουν ή μπορούν να επηρεάσουν τη φερεγγυότητα των πελατών/ αντισυμβαλλομένων των τραπεζών, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που αυτοί αναπτύσσουν, καθώς και την αποτίμηση των εξασφαλίσεων που παρέχονται στα πιστωτικά ιδρύματα, και κατ' αυτόν τον τρόπο, εξ αντανακλάσεως, τα ίδια τα πιστωτικά ιδρύματα, ευρύτερα δε και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι συνδέονται με τους παραδεδομένους αμιγώς χρηματοοικονομικούς κινδύνους, που απαριθμεί ο Κανονισμός CRR, στους οποίους αυτά εκτίθενται, όπως ο πιστωτικός κίνδυνος, ο λειτουργικός κίνδυνος, ο κίνδυνος αγοράς κλπ.

Ύστερα από σταδιακές τροποποιήσεις του ρυθμιστικού εποπτικού πλαισίου της ΕΕ, ακολουθώντας μια εξελικτική πορεία, οι κίνδυνοι ESG αναγνωρίζονται πλέον ως στοιχεία που ενσωματώνονται στις παραδοσιακές κατηγορίες κινδύνου των πιστωτικών ιδρυμάτων και λαμβάνονται υπόψη από τους κανόνες προληπτικής εποπτείας με τη σύνδεση των κεφαλαιακών απαιτήσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων με την πραγματική τους έκθεση όχι μόνον στους παραδοσιακούς χρηματοοικονομικούς, αλλά και τους περιβαλλοντικούς κινδύνους. Για το σκοπό αυτό έχουν αναπτυχθεί ειδικές μεθοδολογίες αποτίμησης, stress tests και υποβολή αναφορών για ζητήματα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και διακυβέρνησης (ESG) προς τις εποπτικές αρχές.

Τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται, με συνεχώς διαμορφούμενους νέους κανόνες προληπτικής εποπτείας στον κορμό του ενωσιακού τραπεζικού δικαίου, κυρίως μέσω των Κανονισμών CRR II (2019/876) και CRR III (2024/1623), καθώς και των Οδηγιών CRD V (2019/878/ΕΕ) και CRD VI (2024/1619), να αξιολογούν και συνεκτιμούν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους των πελατών τους, να τους περιλαμβάνουν στα συστήματα εσωτερικών διαβαθμίσεων και να τηρούν αρχές αειφορίας κατά τη χορήγηση πιστώσεων. Με τα τελευταία νομοθετήματα του παράγωγου ενωσιακού δικαίου ενισχύονται οι υποχρεώσεις δημοσιοποιήσεων και εποπτικών αναφορών και η μετάβαση από κανόνες ηπίου δικαίου εποπτικών προσδοκιών σε συγκεκριμένες υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω ευρέως φάσματος κανόνων προληπτικής εποπτείας. Ενισχύονται επίσης οι αρμοδιότητες των τριών Ευρωπαϊκών Εποπτικών Αρχών του χρηματοπιστωτικού τομέα (European Supervisory Authorities – ESAs) να εκδίδουν εκθέσεις, γνώμες και κατευθυντήριες γραμμές και να προτείνουν ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε θέματα ESG κινδύνων. Στόχευση των νέων κανόνων είναι η μικροπροληπτική μεταχείριση των κινδύνων ESG να επηρεάσει την δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων, ενθαρρύνοντας τη διοχέτευση κεφαλαίων σε «πράσινους» τομείς της οικονομίας.

¹. Προδημοσίευση από τον Τιμητικό Τόμο Ευάγγελου Περάκη.

* Dr. jur. (Goethe Univ. Frankfurt), Δικηγόρος

Οι αυξημένες υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων προς αξιολόγηση των περιβαλλοντικών κινδύνων στις σχέσεις τους με τους αντισυμβαλλομένους τους επηρεάζουν τη χρηματοδοτική και επενδυτική τους πολιτική και οδηγούν, εξ αντανακλάσεως, τις χρηματοδοτούμενες επιχειρήσεις στην υιοθέτηση μεθόδων και διαδικασιών φιλικότερων προς το περιβάλλον και την αειφορία. Έτσι, τα πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία και οικονομικών κινήτρων προς τις επιχειρήσεις για την εκπλήρωση των περιβαλλοντικών τους υποχρεώσεων, αφού θα τις κατευθύνουν προς φιλικές στο περιβάλλον επιχειρηματικές επιλογές. Κατ' αυτόν τον τρόπο τα πιστωτικά ιδρύματα καθίστανται μοχλός βιώσιμης ανάπτυξης, ασκώντας έμμεση πίεση στις χρηματοδοτούμενες επιχειρήσεις για συμμόρφωση με τα ESG κριτήρια.

Σε διεθνές επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η Αρχή Τραπεζών (EBA) και η Bank for International Settlements (BIS) επιδιώκουν την ενσωμάτωση ενιαίων προτύπων για τους περιβαλλοντικούς κινδύνους. Ωστόσο παραμένουν προκλήσεις λόγω ελλείψεων σε συγκρίσιμα δεδομένα και διαφορών στα εθνικά κανονιστικά πλαίσια. Η θεσμική ενοποίηση και η ανάπτυξη ενιαίων εποπτικών προτύπων σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων και τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Στο πλαίσιο αυτό ανησυχία προκαλούν οι πρόσφατες εξελίξεις στις Η.Π.Α., όπου, ιδίως από το 2025, παρατηρείται τάση αποδυνάμωσης των μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και ανατροπής υφιστάμενων για το κλίμα και το περιβάλλον κανόνων, στην κατεύθυνση της «απορρύθμισης». Ο κίνδυνος επηρεασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι ανύπαρκτος. Απομένει να διαπιστωθεί αν η Ευρωπαϊκή Ένωση θα παραμείνει σταθερή στην ήδη δρομολογημένη πορεία της, που υπαγορεύεται από το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο και υλοποιείται μέσω πράξεων δευτερογενούς δικαίου, ή αν ο φόβος μείωσης της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων την οδηγήσει σε επιβράδυνση ή και σε ουσιαστική χαλάρωση και «εξορθολογισμό» των κανόνων προστασίας του περιβάλλοντος και, συναφώς, σε οπισθοδρομήσεις.

προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων – περιβαλλοντικοί κίνδυνοι – χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι – κίνδυνοι ESG – παράγοντες ESG – Κανονισμός (ΕΕ) 575/2013 (CRR) – Κανονισμός CRR II (2019/876) – Κανονισμός CRR III (2024/1623) – Οδηγία 2013/36/ΕΕ (CRD) – Οδηγία CRD V (2019/878) – Οδηγία CRD VI (2024/1619) – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 (Sustainable Finance Disclosure Regulation / SFDR) – Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 (Ευρωπαϊκή Ταξινόμια) – ευρωπαϊκή «πράσινη» ταξινόμια / ταξινόμηση – Ευρωπαϊκές Εποπτικές Αρχές / ενίσχυση αρμοδιοτήτων – ανοίγματα πιστωτικών ιδρυμάτων – κεφαλαιακή επάρκεια – συστήματα εσωτερικών διαβαθμίσεων IRB – δημοσιοποιήσεις κινδύνων ESG – εποπτικές αναφορές ESG κινδύνων / ESG reporting – χρηματοοικονομικές εξασφαλίσεις προς πιστωτικά ιδρύματα – χρηματοδοτική και επενδυτική πολιτική πιστωτικών ιδρυμάτων – ενσωμάτωση ESG κινδύνων και βιωσιμότητας στην αξιολόγηση των εμπορευμάτων ασφαλειών – βιώσιμη ανάπτυξη – Omnibus Simplification Package – ενωσιακοί δείκτες αναφοράς για την κλιματική μετάβαση» (EU Climate Transition Benchmarks – CTBs) – ενωσιακοί δείκτες αναφοράς ευθυγραμμισμένοι με τη συμφωνία του Παρισιού (EU Paris-aligned Benchmarks – PABs) – ψευδοοικολογική ταυτότητα (“greenwashing”) – ευρωπαϊκά πράσινα ομόλογα / Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2631 – ασφάλιστρο κινδύνου άνθρακα (“carbon risk premium”) – εταιρική αφύπνιση (“corporate wokeness”) – εξορθολογισμός των κανόνων προστασίας του περιβάλλοντος

I. Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι από τη συναλλακτική δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων

1. Οι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι από τη δραστηριοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων

Τα πιστωτικά ιδρύματα, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. 1) του Κανονισμού (ΕΕ) 575/2013 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας για πιστωτικά ιδρύματα, όπως

ισχύει (εφεξής: ο «Κανονισμός CRR»²), κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων τους, δανειοδοτικών και επενδυτικών, εκτίθενται σε ποικίλους χρηματοοικονομικούς κινδύνους, που νοούνται ως η πιθανότητα πρόκλησης οικονομικής ζημίας σ' αυτά, εξαιτίας της επέλευσης ενός γεγονότος αρχικώς μη αναμενόμενου, αλλά σύμφυτου με τη λειτουργία τους, που είναι η χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση. Οι κίνδυνοι αυτοί, εφόσον επέλθουν, επηρεάζουν τα χρηματοοικονομικά μεγέθη των πιστωτικών ιδρυμάτων και μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο και την εύρυθμη λειτουργία και τη βιωσιμότητά τους. Για το σκοπό αυτό ο νομοθέτης έχει θεσπίσει με κανόνες προληπτικής εποπτείας μηχανισμούς για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών από την επέλευση των κινδύνων αυτών, κυρίως μέσω υποχρεωτικών διαδικασιών διαχείρισης αυτών των κινδύνων, αλλά και μέσω υποχρεώσεων που θέτει για εποπτικές αναφορές (γνωστοποιήσεις δηλαδή στον επόπτη) των κινδύνων αυτών³.

2. Οι κανόνες προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων ως μέσο αντιμετώπισης των κινδύνων και διασφάλισης της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας

Οι εποπτικές υποχρεώσεις των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων έναντι των εποπτικών αρχών, ήτοι της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) ή της Τράπεζας της Ελλάδος εντός του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού (*Single Supervisory Mechanism – SSM*), προκύπτουν από πλέγμα διατάξεων του ενωσιακού και του ελληνικού δικαίου. Ειδικότερα, διατάξεις του Κανονισμού CRR και του ν. 4261/2014, όπως ισχύει, που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2013/36/ΕΕ σχετικά με την πρόσβαση στη δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων⁴, όπως ισχύει (εφεξής: η «Οδηγία CRD»), θέτουν από κοινού το εποπτικό πλαίσιο και τους κανόνες προληπτικής εποπτείας τους⁵.

Όπως ορίζεται στο άρθρο 1 του Κανονισμού CRR, αυτός θεσπίζει κανόνες για τα πιστωτικά ιδρύματα που είναι αντικείμενο του Κανονισμού⁶ και τα οποία αποτελούν αντικείμενο προληπτικής εποπτείας δυνάμει της Οδηγίας CRD. Οι κανόνες προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΕΠΕΥ) στοχεύουν στη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας των φορέων που δραστηριοποιούνται στις εν λόγω αγορές, καθώς και σε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας επενδυτών και καταθετών⁷. Ο Κανονισμός CRR και η Οδηγία CRD θέτουν από κοινού και συνδυαστικά το νομικό πλαίσιο που διέπει την πρόσβαση στις δραστηριότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων, το εποπτικό τους πλαίσιο και τους κανόνες προληπτικής τους εποπτείας.

². Regulation on prudential requirements for credit institutions. Ο Κανονισμός CRR έχει τροποποιηθεί, μεταξύ άλλων, από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/876 (CRR II) και από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2024/1623 όσον αφορά τις απαιτήσεις για τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο προσαρμογής πιστωτικής αποτίμησης, τον λειτουργικό κίνδυνο, τον κίνδυνο αγοράς και το κατώτατο όριο κεφαλαιακών απαιτήσεων (CRR III).

³. Αντί πολλών βλ. CH. GORTSOS, *The European Banking Regulation Handbook*, vol. I, Springer, 2023, σ. 26 επ., D. BUSCH, *Sustainability Disclosure in the EU Financial Sector*, εις: D. Busch / G. Ferrarini / S. Grünewald, (eds), *Sustainable Finance in Europe – Corporate Governance, Financial Stability and Financial Markets*, EBI Studies in Banking and Capital Markets Law, 2nd ed., 2024, σσ. 563-602.

⁴. Directive on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions (CRD IV). Η Οδηγία CRD IV έχει τροποποιηθεί, μεταξύ άλλων, από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/878 (CRD V) και την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1619 (CRD VI) για τις εποπτικές εξουσίες, τις κυρώσεις, τα υποκαταστήματα τρίτων χωρών και τους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και σχετικούς με τη διακυβέρνηση κινδύνους.

⁵. Βλ. αντί πολλών Ν. ΡΟΚΑ ...[κ.ά.], *Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου*, 3^η έκδ., 2016, σσ. 135 επ., 281 επ., 317 επ., Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, *Το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών*, 2^η έκδ., 2024, σ. 60 επ.

⁶. Ειδικοί κανόνες ως προς ζητήματα απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων για τις επιχειρήσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών («επιχειρήσεις επενδύσεων») τίθενται με α) τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2033 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας επιχειρήσεων επενδύσεων και την τροποποίηση των Κανονισμών (ΕΕ) 1093/2010, (ΕΕ) 575/2013, (ΕΕ) 600/2014 και (ΕΕ) 806/2014 και β) την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2034 σχετικά με την προληπτική εποπτεία επιχειρήσεων επενδύσεων και την τροποποίηση των Οδηγιών 2002/87/ΕΚ, 2009/65/ΕΚ, 2011/61/ΕΕ, 2013/36/ΕΕ, 2014/59/ΕΕ και 2014/65/ΕΕ, που έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο με το ν. 4920/2022. Η παρούσα μελέτη δεν θα επεκταθεί στα ειδικά ζητήματα αυτών των νομοθετημάτων.

⁷. Βλ. και προοίμιο Κανονισμού CRR, αριθ. 7.

3. Σύνδεση των κεφαλαιακών απαιτήσεων που υπέχουν τα πιστωτικά ιδρύματα με τους κινδύνους στους οποίους αυτά εκτίθενται

Τα πιστωτικά ιδρύματα, που είναι αντικείμενο του Κανονισμού CRR και αποτελούν αντικείμενο προληπτικής εποπτείας δυνάμει της Οδηγίας CRD, υπόκεινται σε κανόνες προληπτικής εποπτείας με αντικείμενο, μεταξύ άλλων, α) τα ίδια κεφάλαια που αυτά πρέπει να διατηρούν προς αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου, κινδύνου αγοράς, λειτουργικού κινδύνου, κινδύνου διακανονισμού και μόχλευσης, στους οποίους εκτίθενται κατά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους, β) τη ρευστότητα, γ) τις εκθέσεις που πρέπει να υποβάλλουν στις εποπτικές αρχές σε σχέση με την τήρηση των υπό α' και β' υποχρεώσεών τους και δ) τη δημοσιοποίηση στοιχείων ως προς τα ως άνω υπό α' και β' ζητήματα⁸.

Στο Τρίτο Μέρος του Κανονισμού CRR (άρθρα 92 επ.) τίθενται κανόνες για τις απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων, που σταθμίζουν στοιχεία του ενεργητικού και στοιχεία εκτός ισολογισμού ανάλογα με τον βαθμό κινδύνου (προοίμιο, αριθ. 40). Οι δείκτες κεφαλαίου του πιστωτικού ιδρύματος υπολογίζονται σε συνάρτηση με το ποσοστό του συνολικού ποσού ανοίγματός του σε κίνδυνο (άρθρο 92 παρ. 2). Οι κίνδυνοι αυτοί απαριθμούνται και ρυθμίζονται λεπτομερέστερα στον Κανονισμό CRR: Στον τίτλο II (άρθρα 107-311) ορίζονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για τον πιστωτικό κίνδυνο, στον τίτλο III (άρθρα 312-324) οι απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων για τον λειτουργικό κίνδυνο, στον τίτλο IV (άρθρα 325-377) οι απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων για τον κίνδυνο αγοράς, στον τίτλο V (άρθρα 378-380) οι απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων για τον κίνδυνο διακανονισμού και στον τίτλο VI (άρθρα 381-386) οι απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων για τον κίνδυνο προσαρμογής πιστωτικής αποτίμησης αντισυμβαλλομένου.

Στο άρθρο 71 παρ. 1 και 2 του ν. 4261/2014, που ενσωματώνει το άρθρο 79 της Οδηγίας CRD, ρυθμίζονται οι υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά τη χορήγηση πιστώσεων σε σχέση με θέματα πιστωτικού κινδύνου και κινδύνου αντισυμβαλλομένου⁹. Στο άρθρο 97 παρ. 1 της Οδηγίας CRD τίθενται γενικές κατευθυντήριες γραμμές για τις αρμοδιότητες των αρμόδιων αρχών σε σχέση με τα τεχνικά κριτήρια που παρατίθενται στο άρθρο 98 της ίδιας Οδηγίας¹⁰. Παράλληλα, στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι «*Το πεδίο εφαρμογής της εξέτασης και της αξιολόγησης της παραγράφου 1 θα καλύπτει όλες τις απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013*».

⁸. Για τη σημασία της δημοσιοποίησης στοιχείων που αφορούν κινδύνους ESG, βλ. P. ANGELINI, The financial risks posed by climate change: information gaps and transition plans, Associazione nazionale per lo studio dei problemi del credito, Μιλάνο, 15.11.2022, πρακτικά ομιλίας, σ. 2 επ.

⁹. Στο άρθρο 71 παρ. 1 και 2 του ν. 4261/2014 με τίτλο «Πιστωτικός κίνδυνος και κίνδυνος αντισυμβαλλομένου» ορίζεται, μεταξύ άλλων ότι «*1. Τα ιδρύματα: α) βασίζουν τη χορήγηση πιστώσεων σε ορθά και σαφώς καθορισμένα κριτήρια και καθορίζουν με σαφήνεια τη διαδικασία έγκρισης, τροποποίησης, ανανέωσης και αναχρηματοδότησης των πιστώσεων, β) χρησιμοποιούν εσωτερικές μεθοδολογίες που τους επιτρέπουν να αξιολογούν τον πιστωτικό κίνδυνο των ανοιγμάτων σε μεμονωμένους οφειλέτες, σε τίτλους ή σε θέσεις τιτλοποίησης και τον πιστωτικό κίνδυνο σε επίπεδο χαρτοφυλακίου. [...] γ) διαθέτουν αποτελεσματικά συστήματα για τη διαρκή διαχείριση και παρακολούθηση των διαφορών χαρτοφυλακίων και ανοιγμάτων που ενέχουν πιστωτικό κίνδυνο των ιδρυμάτων, περιλαμβανομένων του εντοπισμού και της διαχείρισης προβληματικών πιστώσεων, της διενέργειας επαρκών προσαρμογών και προβλέψεων αξίας, δ) διαφοροποιούν επαρκώς τα χαρτοφυλάκια πιστώσεων, λαμβανομένων υπόψη των αγορών στις οποίες δραστηριοποιείται ή σκοπεύει να δραστηριοποιηθεί το ίδρυμα και της συνολικής πιστοδοτικής στρατηγικής του ιδρύματος. 2. Σε περίπτωση αίτησης χορήγησης δανείου ή λοιπών πιστώσεων από πιστωτικό ή χρηματοδοτικό ίδρυμα, οι αιτούντες παρέχουν πλήρη και ακριβή πληροφόρηση για την αξιολόγηση από το πιστωτικό ή χρηματοδοτικό ίδρυμα της φερεγγυότητας και της πιστοληπτικής τους ικανότητας. [...]*».

¹⁰. Στο άρθρο 97 παρ. 1 της Οδηγίας CRD ορίζεται ότι «*[λ]αμβάνοντας υπόψη τα τεχνικά κριτήρια που παρατίθενται στο άρθρο 98, οι αρμόδιες αρχές εξετάζουν τις ρυθμίσεις, τις στρατηγικές, τις διαδικασίες και τους μηχανισμούς που εφαρμόζουν τα ιδρύματα προκειμένου να συμμορφωθούν προς την παρούσα οδηγία και τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 575/2013 και αξιολογούν: α) κινδύνους τους οποίους τα ιδρύματα έχουν αναλάβει ή ενδέχεται να αναλάβουν, γ) κινδύνους που εντοπίζονται κατά την προσομοίωση ακραίων καταστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, την κλίμακα και την πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων ενός ιδρύματος [...]*».

Στο άρθρο 98 της Οδηγίας CRD καθορίζονται τεχνικά κριτήρια για τον εποπτικό έλεγχο και την αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου, του κινδύνου αγοράς και του λειτουργικού κινδύνου που διενεργούν οι αρμόδιες αρχές δυνάμει του άρθρου 97.

Ο Κανονισμός CRR θεσπίζει τις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις που πρέπει να τηρούν τα πιστωτικά ιδρύματα για να διασφαλίζεται η ανθεκτικότητά τους έναντι των κινδύνων στα οποία αυτά εκτίθενται κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων τους. Στόχος των κεφαλαιακών απαιτήσεων είναι η κάλυψη των απωλειών που ενδέχεται να υποστούν τα πιστωτικά ιδρύματα λόγω συγκεκριμένων κατηγοριών κινδύνου, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των καταθετών και η σταθερότητα του πιστωτικού συστήματος¹¹.

Οι κίνδυνοι αυτοί απαριθμούνται εκτενώς στο Τρίτο Μέρος (άρθρα 114-386) του Κανονισμού CRR, όπου ρυθμίζονται αναλυτικά οι μέθοδοι υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι των επιμέρους κινδύνων. Η σχέση κεφαλαιακών απαιτήσεων και κινδύνων είναι άμεση και αιτιώδης: Οι κεφαλαιακές απαιτήσεις αποτελούν την ποσοτικοποιημένη μετάφραση των κινδύνων που το πιστωτικό ίδρυμα αναλαμβάνει και συνδέονται οργανικά με τους κατ' ιδίαν απαριθμούμενους κινδύνους. Κάθε κατηγορία κινδύνου που απαριθμείται και ρυθμίζεται στο Τρίτο Μέρος αντιστοιχεί σε υποχρέωση τήρησης ελάχιστου κεφαλαίου, καθόσον ο Κανονισμός επιβάλλει συγκεκριμένες μεθόδους υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων για καθέναν από τους κινδύνους αυτούς. Κάθε κίνδυνος αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο πλέγμα άρθρων που περιγράφουν πώς υπολογίζονται οι σχετικές κεφαλαιακές απαιτήσεις. Σκοπός αυτής της σύνδεσης είναι η εξασφάλιση επάρκειας ιδίων κεφαλαίων ώστε το πιστωτικό ίδρυμα να μπορεί να απορροφήσει ζημιές από τους συγκεκριμένους κινδύνους και να διατηρήσει τη φερεγγυότητά του.

II. Περιβαλλοντικοί κίνδυνοι και εποπτικές υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων

1. Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι ως στοιχεία και συνιστώσες των κλασικών χρηματοοικονομικών κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα

1.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Τα πιστωτικά ιδρύματα είναι εκτεθειμένα και ενδέχεται να επηρεαστούν από κινδύνους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και διακυβέρνησης (*Environmental, Social and Governance – ESG*) (εφεξής: οι «ESG κίνδυνοι» ή «κίνδυνοι ΠΚΔ»)¹². Οι κίνδυνοι αυτοί εμφανίζονται με τη μορφή χρηματοοικονομικών κινδύνων, όπως αυτοί παρατίθενται στο Τρίτο Μέρος του Κανονισμού CRR, που απορρέουν από τις παρούσες ή μέλλουσες επιπτώσεις παραγόντων ESG στους αντισυμβαλλομένους των πιστωτικών ιδρυμάτων και επηρεάζουν ή μπορούν να επηρεάσουν τη λειτουργία των πελατών/ αντισυμβαλλομένων των τραπεζών, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που αυτοί αναπτύσσουν¹³.

1.2. Η ένταξη των κινδύνων ESG στο ενωσιακό δίκαιο για την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων

1.2.1. Η πορεία για την ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στους κλασικούς χρηματοοικονομικούς κινδύνους του Κανονισμού CRR

¹¹. Βλ. N. POKA ...[κ.ά.], ό.π., σ. 317 επ.

¹². Βλ. σχετικώς J.-H. BINDER, Prudential requirements framework and sustainability, EUSFiL Research Working Paper Series, 2024, αριθ. 21, Ιούνιος, σ. 7· CH. GORTSOS, ό.π., σ. 30 επ· S. MAIJOR, On how climate-related and environmental risks affect banking and its prudential supervision, ομιλία, BIS (Central bankers' speeches), Άμστερνταμ, 11.05.2022· P. ANGELINI, ό.π. Για την προώθηση εξέλιξη των περιβαλλοντικών κινδύνων σε συστημικό παράγοντα κινδύνου για τις χρηματοπιστωτικές αγορές, που επηρεάζει έμμεσα τις τράπεζες μέσω των χαρτοφυλακίων δανείων και συναλλαγών, βλ. V. POZDYSHEV / A. LOBANOV / K. ILINSKY, Incorporating physical climate risks into banks' credit risk models, BIS Working Papers, αριθ. 1274, Ιούλιος 2025, σ. 4.

¹³. Βλ. και Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, ό.π., σ. 215 επ.

Η αναγνώριση των ESG κινδύνων ως είδους χρηματοοικονομικών κινδύνων¹⁴ και η ενσωμάτωσή τους στις κατηγορίες κινδύνων που απαριθμεί ο Κανονισμός CRR έγινε σταδιακά. Στις αρχικές μορφές των ενωσιακών νομοθετημάτων προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων (Κανονισμός CRR και Οδηγία CRD) δεν γινόταν αναφορά σε κινδύνους ESG. Αναζητώντας τα κατάλληλα μέτρα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέθεσε στην “BlackRock” την εκπόνηση μελέτης με αντικείμενο την ανάπτυξη εργαλείων και μηχανισμών ενσωμάτωσης των κινδύνων ESG στο πλαίσιο προληπτικής εποπτείας του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος και στα επιχειρηματικά μοντέλα των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η τελική έκθεση δημοσιεύτηκε στις 27 Αυγούστου 2021¹⁵. Η σαφής τάση των τελευταίων ετών είναι ο σταδιακός εμπλουτισμός του Κανονισμού CRR με κανόνες που επιβάλλουν υποχρεώσεις στα πιστωτικά ιδρύματα να λαμβάνουν υπόψη τους κριτήρια ESG κατά την άσκηση της χρηματοδοτικής και επενδυτικής πολιτικής τους.

Ήδη από το 2019 παράγοντες ESG (που απολήγουν συνήθως σε κινδύνους στους οποίους εκτίθενται τα πιστωτικά ιδρύματα) άρχισαν να ενσωματώνονται σταδιακά στο υφιστάμενο πλαίσιο προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁶. Η αξιολόγηση των κινδύνων αυτών καθίσταται σταδιακά από προαιρετική, υποχρεωτική για τα πιστωτικά ιδρύματα και ανατίθενται στις εποπτικές αρχές αρμοδιότητες εξέτασης της εφαρμογής των κανόνων αυτών από τα πιστωτικά ιδρύματα και αξιολόγησης των επιχειρηματικών σχεδίων μετάβασης και διαχείρισης κλιματικών κινδύνων που αυτά αναπτύσσουν¹⁷.

1.2.2. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/876 (CRR II)

Με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/876 (CRR II)¹⁸ πραγματοποιήθηκε η πρώτη θεσμική μεταβολή στο ενωσιακό δίκαιο της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων με την εισαγωγή κανόνων διαφάνειας και δημοσιοποιήσεων για θέματα ESG. Η βασική καινοτομία συνίσταται στην εισαγωγή άρθρου 449α στον Κανονισμό CRR το οποίο επέβαλε υποχρεώσεις σε μεγάλες τράπεζες, εισηγμένες σε χρηματιστηριακή, οργανωμένη αγορά για τη δημοσιοποίηση, αφενός, φυσικών και μεταβατικών ESG κινδύνων, στους οποίους αυτές εκτίθενται κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων τους¹⁹, και, αφετέρου, των τρόπων με τους οποίους οι κίνδυνοι αυτοί επηρεάζουν το επιχειρηματικό τους μοντέλο, τις στρατηγικές και τα ανοίγματά τους. Σκοπός της ρύθμισης αυτής ήταν η πιλοτική ενσωμάτωση παραγόντων ESG στα στοιχεία και τις πληροφορίες που δημοσιοποιούν τα πιστωτικά ιδρύματα, προς δημιουργία διαφάνειας. Ημερομηνία έναρξης εφαρμογής των μέτρων αυτών ήταν κυρίως το έτος 2021.

¹⁴. Βλ. την Έκθεση που δημοσιεύθηκε το 2020 από την Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee on Banking Supervision – BCBS) με τίτλο “Climate-related financial risk: a survey on current initiatives”, Απρίλιος 2020, στην οποία γίνεται αναφορά στα πορίσματα της Ομάδας Εργασίας για Κλιματικούς Χρηματοοικονομικούς Κινδύνους της BCBS (Task Force on Climate-related Financial Risks – TFCR) και τη σημασία των κλιματικών χρηματοοικονομικών κινδύνων ως πιθανών κινδύνων που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή και μπορούν να επηρεάσουν την ευστάθεια μεμονωμένων τραπεζικών ιδρυμάτων αλλά και του χρηματοπιστωτικού συστήματος ως συνόλου.

¹⁵. Διαθέσιμη σε: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ce43e64f-06e0-11ec-b5d3-01aa75ed71a1/language-en#>.

¹⁶. Πρβλ. L. SCHREINER / A. BEYER, The impact of ECB Banking Supervision on climate risk and sustainable finance, ECB Working Papers, αριθ. 2952, 2024.

¹⁷. Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, ό.π., σ. 242 επ.

¹⁸. Τροποποίηση του Κανονισμού CRR όσον αφορά τον δείκτη μόχλευσης, τον δείκτη καθαρής σταθερής χρηματοδότησης, τις απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων, τον πιστωτικό κίνδυνο αντισυμβαλλομένου, τον κίνδυνο αγοράς, τα ανοίγματα έναντι κεντρικών αντισυμβαλλομένων, τα ανοίγματα έναντι οργανισμών συλλογικών επενδύσεων, τα μεγάλα χρηματοδοτικά ανοίγματα και τις υποχρεώσεις υποβολής αναφορών και δημοσιοποίησης.

¹⁹. Βλ. σχετικώς E. EREN / F. MERTEN / N. VERHOEVEN, Pricing of climate risks in financial markets: a summary of the literature, BIS Papers, αριθ. 130, Δεκέμβριος 2022, ιδίως σσ. 2-4.

Με τον Κανονισμό CRR (παρ. 3 του άρθρου 449α) και με σκοπό την ενιαία εφαρμογή στην Ευρωπαϊκή Ένωση κανόνων ως προς τις αρχές και μονάδες μέτρησης και τις αξιολογικές κρίσεις των ρευστών και συχνά μεταβλητών ζητημάτων ESG εξουσιοδοτήθηκε η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (EAT/EBA²⁰, εφεξής: η «EAT») να καταρτίσει σχέδια εκτελεστικών τεχνικών προτύπων για τον καθορισμό ενιαίων μορφότυπων δημοσιοποίησης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 434α, για τους κινδύνους ESG, καθώς και για το περιεχόμενο, τις μεθοδολογίες και την παρουσίασή τους. Εξουσιοδοτήθηκε, επίσης, με την ίδια διάταξη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να θεσπίζει τα παραπάνω εκτελεστικά τεχνικά πρότυπα, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010. Η EAT εξέδωσε το 2022 προτάσεις κανόνων για τα στοιχεία που πρέπει να δημοσιοποιούν τα μεγάλα πιστωτικά ιδρύματα με ενιαίο τρόπο και με κοινούς κανόνες διαμόρφωσης των μεγεθών αυτών²¹. Οι ενιαίοι κανόνες διευκολύνουν τη συγκρισιμότητα των μεγεθών που μετρώνται και, κατ' αυτόν τον τρόπο, την ενιαία εφαρμογή των κανόνων του ενωσιακού δικαίου στα κράτη μέλη. Πρόκειται για δεσμευτικά εκτελεστικά τεχνικά πρότυπα²² για το ποσοστό στοιχείων ενεργητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων που πρέπει να είναι ευθυγραμμισμένα με την «Ταξινόμηση» ή «Ταξινομία» της Ε.Ε. (*Green Asset Ratio – GAR*), για την επέκταση του GAR σε ευρύτερο πεδίο (*Banking Book Taxonomy Alignment Ratio*, BTAR), καθώς και για τους κανόνες διαμόρφωσης των δεικτών μετάβασης και φυσικών κινδύνων που χρησιμοποιούν τα πιστωτικά ιδρύματα για τη μέτρηση και αξιολόγηση των σχετικών μεγεθών. Στη συνέχεια εκδόθηκε, συναφώς, ο Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2453 της Επιτροπής.

1.2.3. Η Οδηγία 2019/878/ΕΕ (CRD V)

Η παρ. 8 του άρθρου 98 της Οδηγίας CRD (η οποία εισήχθη με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/878 – CRD V²³) ρύθμιζε για πρώτη φορά σε επίπεδο Οδηγίας CRD θέματα ESG σε σχέση με τη διαδικασία εποπτικού ελέγχου και αξιολόγησης των πιστωτικών ιδρυμάτων. Συγκεκριμένα, εξουσιοδότησε την EAT να υποβάλει έως τις 28.6.2021 έκθεση για την ένταξη των ESG κινδύνων στη «Διαδικασία Εποπτικής Εξέτασης και Αξιολόγησης» (*Supervisory Review and Evaluation Process – SREP*), ως προς το αν και πώς οι παράγοντες ESG πρέπει να ενσωματωθούν στην προληπτική εποπτεία και στη διαφοροποιημένη προληπτική μεταχείριση στοιχείων ενεργητικού, και, βάσει αυτής, να προχωρήσει στην έκδοση κατευθυντήριων γραμμών (*guidelines*), σύμφωνα με το άρθρο 16 του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010, για την ενιαία ένταξη των κινδύνων ESG στη διαδικασία εποπτικού ελέγχου και αξιολόγησης που διενεργούν οι αρμόδιες αρχές ως προς τα τεχνικά κριτήρια για τον εποπτικό έλεγχο και την αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου, του κινδύνου αγοράς και του λειτουργικού κινδύνου.

Η παρ. 8 εδ. α' του άρθρου 98 της Οδηγίας CRD ορίζει ότι η EAT εκτιμά αν οι κίνδυνοι ESG θα πρέπει να ενταχθούν και να περιληφθούν στους κινδύνους των πιστωτικών ιδρυμάτων που είναι αντικείμενο ελέγχου και αξιολόγησης των αρμόδιων εποπτικών αρχών. Στο πλαίσιο αυτό, η EAT εκτιμά (εδ. β'), μεταξύ άλλων, αν θα πρέπει να αναπτυχθούν κατάλληλα ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια για την εκτίμηση του αντικτύπου των κινδύνων ESG στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, καθώς και τις ρυθμίσεις, τις διαδικασίες, τους μηχανισμούς και τις στρατηγικές που θα πρέπει να εφαρμόζουν τα ιδρύματα για τον εντοπισμό, την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων ESG στους οποίους εκτίθενται και τις μεθόδους και τα εργαλεία ανάλυσης για την εκτίμηση του αντικτύπου των κινδύνων ESG στις δραστηριότητες δανειοδότησης και χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης που αναπτύσσουν.

²⁰. European Banking Authority (συσταθείσα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1093/2010).

²¹. EBA/ITS/2022/01.

²². Implementing technical standards – ITS.

²³. Τροποποίηση της Οδηγίας CRD όσον αφορά τις εξαιρούμενες οντότητες, τις χρηματοδοτικές εταιρείες συμμετοχών, τις μικτές χρηματοοικονομικές εταιρείες συμμετοχών, τις αποδοχές, τα μέτρα και τις εξουσίες εποπτείας και τα μέτρα διατήρησης κεφαλαίου.

Στις 23 Ιουνίου 2021 η EAT υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 98 παρ. 8 της Οδηγίας CRD, Έκθεση (EBA/REP/2021/18) με τα πορίσματά της για το θέμα της ένταξης κινδύνων ESG στον έλεγχο και την αξιολόγηση των κινδύνων των πιστωτικών ιδρυμάτων που διενεργούν οι αρμόδιες εποπτικές αρχές. Η Έκθεση της EAT περιλαμβάνει εκτίμηση α) της ανάπτυξης ενιαίου ορισμού των κινδύνων ESG, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών κινδύνων και των κινδύνων μετάβασης, β) της ανάπτυξης κατάλληλων ποιοτικών και ποσοτικών κριτηρίων για την εκτίμηση του αντικτύπου των κινδύνων ESG στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα των ιδρυμάτων βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, που περιλαμβάνουν διαδικασίες δοκιμής ακραίων καταστάσεων και αναλύσεις σεναρίων για την εκτίμηση του αντικτύπου των κινδύνων ESG σε σενάρια διαφορετικής σοβαρότητας, γ) των ρυθμίσεων, διαδικασιών, μηχανισμών και στρατηγικών που πρέπει να εφαρμόζουν τα ιδρύματα για τον εντοπισμό, την εκτίμηση και τη διαχείριση των κινδύνων ESG, δ) των μεθόδων και των εργαλείων ανάλυσης για την εκτίμηση του αντικτύπου των κινδύνων ESG στις δραστηριότητες δανειοδότησης και χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης των ιδρυμάτων.

1.2.4. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1623 (CRR III)

A. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Σημαντικότερες αλλαγές στο σύστημα προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων με διευρυμένη ενσωμάτωση παραγόντων και κινδύνων ESG έγιναν με τον Κανονισμό CRR III, με ημερομηνία έναρξης εφαρμογής κατ' αρχήν την 01.01.2025. Όπως προεκτέθηκε, ο Κανονισμός CRR II εισήγαγε για πρώτη φορά στον Κανονισμό CRR παράγοντες και κινδύνους ESG μέσω του άρθρου 449α, επιβάλλοντας στα μεγάλα πιστωτικά ιδρύματα που ήταν εισηγμένα σε χρηματιστηριακές αγορές την υποχρέωση δημοσιοποίησης ESG κινδύνων στο πλαίσιο του Πυλώνα 3 (*Pillar 3*) και αναθέτοντας στην EAT την ανάπτυξη τεχνικών προτύπων και εκθέσεων. Ο Κανονισμός CRR III προχώρησε πολύ βαθύτερα: ενώ ο Κανονισμός CRR II είχε περιοριστεί, ως ανωτέρω, στην επιβολή στοχευμένων κανόνων διαφάνειας για μεγάλα πιστωτικά ιδρύματα εισηγμένα σε οργανωμένες αγορές, ο Κανονισμός CRR III μετέτρεψε τους κινδύνους ESG σε καθολικό αντικείμενο εποπτικής αναφοράς, διαφάνειας και βάσης για μελλοντική προληπτική μεταχείριση. Ειδικότερα, α) εισήγαγε ορισμούς ESG παραγόντων και κινδύνων στο άρθρο 4 του Κανονισμού CRR, β) επέκτεινε τις δημοσιοποιήσεις ESG σε όλα πιστωτικά ιδρύματα, σύμφωνα όμως με την αρχή της αναλογικότητας, γ) εισήγαγε υποχρέωση εποπτικής αναφοράς ESG εκθέσεων προς τις αρμόδιες εποπτικές αρχές, δ) εισήγαγε διαδοχικές εκθέσεις της EAT (2024-2025) για το ενδεχόμενο διαφοροποιημένης προληπτικής μεταχείρισης (*green/brown factors*) και ε) εισήγαγε ειδική υποχρέωση δημοσιοποιήσεων για ανοίγματα σε ορυκτά καύσιμα, ορίζοντας ότι η ευνοϊκή στάθμιση υποδομών ισχύει μόνο αν τηρούνται οι κανόνες του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 για την Ταξινόμηση ή Ταξινομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση²⁴.

²⁴. Ο Κανονισμός αυτός, χάριν της ασφάλειας δικαίου και προς αντιμετώπιση φαινομένων ψευδοοικολογικής ταυτότητας ("greenwashing") θεσπίζει ενιαίο σύστημα ταξινόμησης οικονομικών δραστηριοτήτων ως περιβαλλοντικά βιώσιμων, ορίζοντας ότι μια δραστηριότητα θεωρείται βιώσιμη εφόσον συμβάλλει ουσιαστικά στους περιβαλλοντικούς στόχους που απαριθμεί και ορίζει χωρίς σημαντική βλάβη σε άλλους και με σεβασμό θεμελιωδών εγγυήσεων. Βλ. αντί πολλών CH. GORTSOS / D. KYRIAZIS, *The Taxonomy Regulation and Its Implementation*, εις: D. Busch / G. Ferrarini / S. Grünewald (eds), 2024, ό.π., σσ. 505-561, P. Canfora ...[et al.], *Development of the EU Sustainable Finance Taxonomy – A framework for defining substantial contribution for environmental objectives*, European Commission JRC Technical Report, Μάρτιος 2022, M. OCH, *The EU taxonomy regulation and the prevention of greenwashing*, εις: K. Alexander / M. Gargantini / M. Siri (eds), *The Cambridge Handbook of EU Sustainable Finance: Regulation, Supervision and Governance*, Cambridge, 2025, R. HOECK / S. MEYN, *Finanzmarktregulierung und Nachhaltigkeit, Taxonomie-Verordnung*, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), *Kapitalmarktrecht und ESG*, 2025, 4/1 επ., σ. 62 επ. Για τις ταξινόμησης/ταξινομίες περιβαλλοντικά βιώσιμης χρηματοδότησης, βλ. και T. EHLERS / D.-N. GAO / F. PACKER, *A taxonomy of sustainable finance taxonomies*, BIS Papers, αριθ. 118, October 2021.

Β. Οι κυριότερες τομές του Κανονισμού CRR III: Η μετάβαση από τις υποχρεώσεις δημοσιοποιήσεων και τους κανόνες ενδοτικού δικαίου σε υποχρεώσεις επί ευρέως φάσματος κανόνων προληπτικής εποπτείας

Ο Κανονισμός CRR III επέφερε ριζικές αλλαγές στον Κανονισμό CRR ως προς την ενσωμάτωση κινδύνων ESG, καθιστώντας τους υποχρεωτικό στοιχείο στη στάθμιση κινδύνου κατά τις διατάξεις του Κανονισμού CRR (βλ. κατωτέρω υπό 2. και 3.3.), στην αποτίμηση εξασφαλίσεων (βλ. αναλυτικώς κατωτέρω, υπό 3.4.) και, συναφώς, στην πιστοληπτική αξιολόγηση από εξωτερικούς οργανισμούς πιστοληπτικής αξιολόγησης (βλ. αναλυτικώς κατωτέρω, 3.5.δ.). Παράλληλα, εισήχθησαν διατάξεις που δημιουργούν την υποδομή και βοηθούν στην πραγμάτωση των εν λόγω καινοτομιών. Ειδικότερα:

α) Προστέθηκε στον Κανονισμό CRR ορισμός των κινδύνων ESG (άρθρο 4 Κανονισμού CRR)²⁵. Κατ' αυτόν τον τρόπο ενσωματώθηκε ρητώς η διάσταση ESG στον Κανονισμό CRR, με την καθιέρωση γενικών ορισμών παραγόντων και κινδύνων ESG, ώστε να διασφαλιστεί ενιαία κατανόησή τους σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ορισμοί αυτοί συνδέονται με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης για κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119: Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος – Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία²⁶, Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1991: Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την αποκατάσταση της φύσης, Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852: Κανονισμός για την Ταξινόμηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση – αρχή «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης») και αναγνωρίζεται ότι οι παράγοντες ESG δύνανται να επηρεάσουν ουσιαστικά την χρηματοοικονομική απόδοση και φερεγγυότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων²⁷.

β) Εισήχθησαν ρυθμίσεις για τα ανοίγματα των πιστωτικών ιδρυμάτων που επηρεάζονται από ESG παράγοντες, επιβάλλοντας την κατάλληλη ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στα συστήματα εσωτερικών διαβαθμίσεων και τη στάθμισή τους, ως στοιχείων που έχουν επίπτωση στη χρηματοοικονομική θέση που δημιουργεί η έκθεση σε κίνδυνο του πιστωτικού ιδρύματος έναντι αντισυμβαλλομένων, για τον υπολογισμό των σταθμισμένων στοιχείων ενεργητικού και των αντίστοιχων κεφαλαιακών απαιτήσεων κατά τους κανόνες του Κανονισμού CRR, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται πλήρης και ρεαλιστική αποτύπωση της πιστοληπτικής τους ικανότητας (βλ. υπό 3.2. και 3.3.)

γ) Ενσωματώθηκαν οι ESG κίνδυνοι και παράμετροι βιωσιμότητας στην αξιολόγηση των εμπορευμάτων ασφαλειών που λαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα προς εξασφάλιση των χρηματοδοτήσεων που παρέχουν (βλ. υπό 3.4.).

δ) Εισήχθησαν ρυθμίσεις για τη συμπερίληψη παραγόντων ESG στις εξωτερικές αξιολογήσεις που διενεργούν οι Εξωτερικοί Οργανισμοί Πιστοληπτικής Αξιολόγησης, ώστε κατά τη στάθμιση του κινδύνου να συνυπολογίζονται επαρκώς και οι κίνδυνοι ESG (βλ. υπό 3.5.δ.).

ε) Εισήχθησαν ρυθμίσεις για υποχρεωτική υποβολή αναφορών και εκθέσεων ESG προς τις αρμόδιες εποπτικές αρχές του πιστωτικού συστήματος και επιβλήθηκαν υποχρεώσεις δημοσιοποιήσεων στοιχείων ESG για όλα τα πιστωτικά ιδρύματα, τηρούμενης της αρχής της αναλογικότητας, βάσει κυρίως του μεγέθους των πιστωτικών ιδρυμάτων ή των επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται από τα πιστωτικά ιδρύματα (βλ. κατωτέρω υπό 4). Θεσπίστηκε κατ' αυτόν τον τρόπο η υποχρεωτική ένταξη στοιχείων ESG στις εποπτικές αναφορές κατά τον

²⁵. Βλ. κατωτέρω υπό 1.3.

²⁶. Για το «Σχέδιο Δράσης: Χρηματοδότηση της αειφόρου ανάπτυξης» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 08.03.2018, COM(2018) 97 final (eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0097) βλ. αναλυτικώς Α. VAN DER HURK / I. VAN DER KLOOSTER, The European Commission's Sustainable Finance Action Plan and Other International Initiatives, εις: D. Busch / G. Ferrarini / S. Grünewald (eds), Sustainable Finance in Europe (2024), ό.π., σ. 17 επ.

²⁷. Πρβλ. Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, ό.π., σ. 230 επ. Για την σημασία του Κανονισμού για την Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση / Ταξινόμια για τον τραπεζικό τομέα, βλ. CH. GORTSOS, The Taxonomy Regulation: more important than just as an element of the Capital Market Union, EBI Working Paper Series, 2020, αριθ. 80, σ. 34.

Κανονισμό CRR, ώστε οι αρμόδιες αρχές να διαθέτουν αναλυτικά, συγκρίσιμα και πλήρη δεδομένα για τους κινδύνους ESG ως παράγοντες διαμόρφωσης των χρηματοοικονομικών κινδύνων. Σημειώνεται πάντως ότι η έκθεση σε κινδύνους ESG δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με το μέγεθος του πιστωτικού ιδρύματος και ότι όλα τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να παρέχουν επαρκή δεδομένα μέσω των εποπτικών αναφορών και των κανόνων δημοσιοποίησης στους οποίους υπόκεινται (Πυλώνας 3) για ESG κινδύνους, με τις ειδικές διαφοροποιήσεις που επιβάλλονται από την αρχή της αναλογικότητας [μέγεθος, πολυπλοκότητα πιστωτικού ιδρύματος και ουσιαστική ή ουσιαστική επίδραση («ουσιαστικότητα» / “materiality”) της έκθεσης του σε κινδύνους ESG]²⁸.

στ) Παρασχέθηκε ενισχυμένη εξουσιοδότηση στην EAT για την αναβάθμιση των τεχνικών προτύπων δημοσιοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της πιθανής ενσωμάτωσης πληροφοριών για τα καλυμμένα ομόλογα και τα υποκείμενα χαρτοφυλάκια δανείων, και για την εκπόνηση εκθέσεων και εισηγήσεων τα έτη 2024 και 2025, ενδεικτικώς για το εάν δικαιολογείται διαφοροποιημένη προληπτική μεταχείριση (π.χ. μέσω ενός “green supporting factor” ή “brown penalising factor”)²⁹. Εισήχθη επίσης ειδική ρύθμιση για τα ορυκτά καύσιμα, τα οποία αναγνωρίζονται ως υψηλότερης κατηγορίας περιβαλλοντικός κίνδυνος³⁰, και επιβλήθηκαν κανόνες για πρόσθετες υποχρεώσεις διαφάνειας των πιστωτικών ιδρυμάτων τόσο έναντι των εποπτικών αρχών, όσο και ως προς τη δημοσιοποίηση στοιχείων σε σχέση με τους κινδύνους ESG στους οποίους εκτίθενται³¹ (βλ. κατωτέρω υπό 3.2.). Παράλληλα, με το άρθρο 501α τέθηκε στον Κανονισμό CRR η νομική βάση για τη διαφοροποιημένη προληπτική μεταχείριση εκθέσεων σε κινδύνους ESG, μέσω ταυτοποίησης περιουσιακών στοιχείων ή δραστηριοτήτων που ευθυγραμμίζονται με τους στόχους βιωσιμότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. υπό 3.5.).

ζ) Από τα άρθρα 433³², 433α, 433β³³, 433γ και 434 CRR, καθώς και από τις Κατευθυντήριες Γραμμές (τελική έκθεση) της EAT για τη διαχείριση των κινδύνων ESG³⁴ συνάγεται σαφώς τάση προς θεσμοθέτηση «κόμβων» (“hubs”) για συγκέντρωση και ομογενοποίηση των δημοσιοποιούμενων από τα πιστωτικά ιδρύματα ESG στοιχείων και για δημιουργία όρων ευκολότερης πρόσβασης, με σκοπό την προώθηση της διαφάνειας. Η θεσμική απάντηση στην ανάγκη συγκέντρωσης ομογενοποιημένων ESG δημοσιοποιήσεων επιχειρείται μέσω του μηχανισμού “Pillar 3 Data Hub” της EAT. Ο μηχανισμός αυτός σκοπό έχει α) τη συγκέντρωση όλων των στοιχείων που δημοσιοποιούνται από τα πιστωτικά ιδρύματα του Πυλώνα 3 σε ένα κεντρικό σημείο και β) την ομογενοποιημένη διαμόρφωση των στοιχείων αυτών και την τήρησή τους με ενιαίο τρόπο, μέσω της υποχρέωσης τήρησης ενιαίων προτύπων και τεχνικών κανόνων (ITS) ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή των εν λόγω στοιχείων (βλ. π.χ. άρθρο 449α Κανονισμού CRR).

Με το να υποβάλλουν όλα τα πιστωτικά ιδρύματα τα δημοσιοποιούμενα ESG στοιχεία τους, ταξινομημένα με κοινά πρότυπα και σύμφωνα με τα ITS και τις κατευθυντήριες γραμμές, στους

²⁸. Βλ. προοίμιο Κανονισμού CRR III, αριθ. 55.

²⁹. Βλ. προοίμιο Κανονισμού CRR III, αριθ. 55 και 56.

³⁰. Βλ. S. CARBONE ...[et al.], European Central Bank, The low-carbon transition, climate disclosure and firm credit risk, BIS, "Statistics for Sustainable Finance" (International Conference co-organised with the Banque de France and the Deutsche Bundesbank, Paris, 14-15.09.2021), Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics, Bulletin αριθ. 56, Paris-France 11 April 2022, και O. CARRADORI ...[et al.], Financing the low-carbon transition in Europe, ECB Working Paper Series, αριθ. 2813, 2023.

³¹. Βλ. προοίμιο Κανονισμού CRR III, αριθ. 56.

³². Το άρθρο 433 καθορίζει τις δημοσιοποιήσεις πληροφοριών στις οποίες υποχρεούνται να προβαίνουν τα πιστωτικά ιδρύματα βάσει των τίτλων II και III του Ογδού Μέρους του Κανονισμού CRR, με τον τρόπο που καθορίζεται στο εν λόγω άρθρο και στα άρθρα 433α, 433β, 433γ και 434 και τη συχνότητα αυτών.

³³. Σύμφωνα με το άρθρο 434 παρ. 4 CRR η EAT δημοσιεύει στον ιστότοπό της τις δημοσιοποιήσεις μικρών και μη πολύπλοκων ιδρυμάτων βάσει των πληροφοριών που αυτά υποβάλλουν στις αρμόδιες αρχές σύμφωνα με το άρθρο 430.

³⁴. EBA/GL/2025/01 (08.01.2025): "Guidelines on the management of environmental, social and governance (ESG) risks".

κόμβους αυτούς, δηλαδή σε σημεία συλλογής (κεντρικές βάσεις / πλατφόρμες δεδομένων), αυτά καθίστανται συγκρίσιμα αλλά και προσιτά σε όλους. Η ευχερής πρόσβαση των ενδιαφερομένων στα δημοσιοποιούμενα στοιχεία, τα οποία παρουσιάζονται με εύληπτο και ομογενοποιημένο τρόπο και με κανόνες που διασφαλίζουν την ποιοτική παρουσίαση και την επικαιροποίησή τους³⁵ διευκολύνει τη συγκρισιμότητα των δεδομένων και προωθεί τη διαφάνεια³⁶. Κατ' αυτόν τον τρόπο καθίσταται δυνατή η εφαρμογή κοινών κριτηρίων από τις αρμόδιες εποπτικές αρχές για την αξιολόγηση των ESG κινδύνων και ενισχύονται η ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η εποπτική αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των κανόνων ESG (βλ. και κατωτέρω υπό 4.3.) και, κατ' επέκταση, η ενιαία αγορά.

Η δημιουργία κεντρικής βάσης δεδομένων για φυσικούς κινδύνους ενισχύει την εναρμόνιση κριτηρίων ESG μεταξύ των κρατών μελών, προάγει ισότιμους όρους στην αγορά και προωθεί τη λειτουργία της ενιαίας τραπεζικής αγοράς. Πράγματι, ένα σημαντικό πρόβλημα στην κοινή αξιολόγηση των ESG κινδύνων είναι η έλλειψη αξιόπιστων δεδομένων, ιδίως από μικρότερες επιχειρήσεις, όπου η συλλογή στοιχείων είναι δυσανάλογα χρονοβόρα και κοστοβόρα. Η EAT εγκαίνιασε τον Απρίλιο του 2025 πλατφόρμα – πίνακα συγκέντρωσης στοιχείων και παρακολούθησης (“ESG dashboard”), που παρέχει κεντρική πρόσβαση σε δείκτες κλιματικού κινδύνου, καλύπτοντας τόσο τους κινδύνους μετάβασης όσο και τους φυσικούς κινδύνους που σχετίζονται με το κλίμα, βάσει των γνωστοποιήσεων των τραπεζών στο πλαίσιο του Πυλώνα 3. Το συγκεκριμένο εργαλείο βελτιώνει τη συγκρισιμότητα και την παρακολούθηση σε επίπεδο κλάδου, ωστόσο δεν αποτελεί ολοκληρωμένη βάση δεδομένων για γεγονότα φυσικών κινδύνων. Το άρθρο 434β του Κανονισμού CRR³⁷, που προστέθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/2869, ορίζει ότι από 10.01.2030 όλα τα στοιχεία που δημοσιοποιούνται στο πλαίσιο του Μέρους Ογδόου του Κανονισμού (δηλαδή οι απαιτήσεις διαφάνειας και δημοσιοποίησης) πρέπει να υποβάλλονται ταυτόχρονα και στο Ευρωπαϊκό Ενιαίο Σημείο Πρόσβασης (ΕΕΣΠ) που θεσπίστηκε δυνάμει του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/2859³⁸.

η) Ενισχύθηκαν επίσης οι εποπτικοί κανόνες της EKT στο πλαίσιο του SSM σε θέματα κλιματικών και περιβαλλοντικών κινδύνων. Θέματα περιβαλλοντικά και εσωτερικής διακυβέρνησης αποτελούν πλέον αντικείμενο των εποπτικών αξιολογήσεων που διενεργεί η EKT στα πιστωτικά ιδρύματα. Η EKT έθεσε καταληκτική ημερομηνία την 31.12.2024 για πλήρη ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στα πλαίσια διαχείρισης και κεφαλαιακού σχεδιασμού. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων, η EKT δύναται να επιβάλει πρόσθετες κεφαλαιακές απαιτήσεις Πυλώνα 2 (Pillar 2) ή περιορισμούς στη δραστηριότητα των ιδρυμάτων και να απαιτήσει την εφαρμογή συγκεκριμένων ποιοτικών μέτρων.

1.2.5. Η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1619 (CRD VI)

³⁵. Σύμφωνα με το άρθρο 430 παρ. 6 του Κανονισμού CRR η EAT «καταρτίζει σχέδια εκτελεστικών τεχνικών προτύπων προκειμένου να προσδιορίσει τους ενιαίους μορφότυπους υποβολής αναφορών, τη συχνότητα και τις ημερομηνίες υποβολής αναφορών, καθώς και τους ορισμούς, και αναπτύσσει λύσεις ΤΠ, συμπεριλαμβανομένων υποδειγμάτων υποβολής αναφορών και οδηγιών για την υποβολή αναφορών που αναφέρονται στις παραγράφους 1 έως 4» και ανατίθεται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή η εξουσία να εκδίδει τα εκτελεστικά τεχνικά πρότυπα που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο της εν λόγω παραγράφου, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010.

³⁶. Για τη σημασία της διαμόρφωσης ομοιόμορφων και διαχρονικά συγκρίσιμων δεικτών φυσικών κινδύνων και τη διαφοροποίηση του τρόπου εμφάνισης και παρουσίασης δεδομένων βιωσιμότητας, βλ. M. FEHR / E. TRIEBSKORN / J. MEHRHOFF, Constructing forward-looking climate-related physical risk indicators: The use of private owned data for forward-looking aggregates at sector-country level for official statistics, BIS, Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics, 11th Biennial IFC Conference, Basel, 25-26.08. 2022.

³⁷. Τίτλος του άρθρου 434β είναι: «Προσβασιμότητα πληροφοριών στο ευρωπαϊκό ενιαίο σημείο πρόσβασης».

³⁸. Κανονισμός για τη θέσπιση ΕΕΣΠ (Ευρωπαϊκού Ενιαίου Σημείου Πρόσβασης) το οποίο παρέχει κεντρική πρόσβαση σε πληροφορίες διαθέσιμες στο κοινό σε σχέση με τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τις κεφαλαιαγορές και τη βιωσιμότητα.

Α. Με την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1619 (CRD VI) οι ESG παράγοντες παύουν να είναι ήπιες εποπτικές προσδοκίες και καθίστανται συγκεκριμένες νομικές υποχρεώσεις στη διακυβέρνηση, τον έλεγχο και την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η Οδηγία CRD VI, αναγνωρίζοντας ρητώς ότι οι κίνδυνοι ESG μπορεί να έχουν εκτεταμένες συνέπειες στη σταθερότητα μεμονωμένων ιδρυμάτων αλλά και του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο σύνολό του (προοίμιο, αριθ. 42), ενσωματώνει τους παράγοντες ESG στον κορμό και σε όλες τις κρίσιμες πτυχές της τραπεζικής εποπτείας και δη:

α) στη στρατηγική για τα εσωτερικά κεφάλαια (άρθρο 73³⁹) και στη διακυβέρνηση (άρθρα 74⁴⁰ και 91⁴¹),

β) στις αποδοχές και τα κίνητρα (άρθρο 76⁴²),

³⁹. Άρθρο 73 παρ. 1: «Τα ιδρύματα διαθέτουν κατάλληλες, αποτελεσματικές και ολοκληρωμένες στρατηγικές και διαδικασίες για την εκτίμηση και τη διατήρηση σε διαρκή βάση του ύψους, της σύνθεσης και της κατανομής των εσωτερικών κεφαλαίων που θεωρούν κατάλληλα για την κάλυψη της φύσης και του επιπέδου των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται ή ενδέχεται να εκτεθούν. Για την κάλυψη των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και σχετικών με τη διακυβέρνηση (ΠΚΔ) κινδύνων τα ιδρύματα λαμβάνουν ρητά υπόψη τον βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα.»

⁴⁰. Άρθρο 74 παρ. 1: «Τα ιδρύματα θεσπίζουν άριστες ρυθμίσεις διακυβέρνησης, οι οποίες περιλαμβάνουν: [...] β) αποτελεσματικές διαδικασίες εντοπισμού, διαχείρισης, παρακολούθησης και αναφοράς των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται ή ενδέχεται να εκτεθούν, συμπεριλαμβανομένων των ΠΚΔ κινδύνων σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα· [...] ε) πολιτικές και πρακτικές αποδοχών που συνάδουν με την ορθή και αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων και την προωθούν, μεταξύ άλλων λαμβάνοντας υπόψη την πολιτική ανάλυσης κινδύνων των ιδρυμάτων όσον αφορά τους ΠΚΔ κινδύνους. [...]».

⁴¹. Άρθρο 91 παρ. 2β πρώτο εδάφιο: «2β. Το διοικητικό όργανο διαθέτει επαρκείς συλλογικές γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρία, ώστε να μπορεί να κατανοεί τις δραστηριότητες της οντότητας, καθώς και τους συναφείς κινδύνους στους οποίους εκτίθεται, και τους αντίκτυπους που δημιουργεί βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο, λαμβάνοντας υπόψη τους ΠΚΔ παράγοντες.» Άρθρο 91 παρ. 7: «Οι οντότητες αφιερώνουν επαρκές προσωπικό και οικονομικούς πόρους για την εισαγωγική κατάρτιση και εκπαίδευση των μελών του διοικητικού οργάνου, μεταξύ άλλων όσον αφορά τους κινδύνους και αντίκτυπους ΠΚΔ και τους κινδύνους ΤΠΕ, όπως ορίζονται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 σημείο 52γ) του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013.»

⁴². Άρθρο 76: - παρ. 1: «Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το διοικητικό όργανο εγκρίνει και επανεξετάζει τουλάχιστον ανά διετία τις στρατηγικές και τις πολιτικές για την ανάλυση, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τη μείωση των κινδύνων στους οποίους είναι ή θα μπορούσε να είναι εκτεθειμένο το ίδρυμα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προκαλούνται από το μακροοικονομικό περιβάλλον στο οποίο ασκεί τις δραστηριότητές του, λαμβανομένης υπόψη της φάσης του οικονομικού κύκλου, και εκείνων που προκύπτουν από τις τρέχουσες, βραχυπρόθεσμες, και μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και σχετικών με τη διακυβέρνηση (ΠΚΔ) παραγόντων. [...]» - παρ. 2 (νέα εδάφια που προστίθενται με την Οδηγία CRD VI): «Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το διοικητικό όργανο κατάρτιζει και παρακολουθεί την εφαρμογή ειδικών σχεδίων τα οποία περιλαμβάνουν ποσοτικώς προσδιορισίμους στόχους και διαδικασίες για την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση των χρηματοοικονομικών κινδύνων που προκύπτουν βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο από ΠΚΔ παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προκύπτουν από τη διαδικασία προσαρμογής και από τις τάσεις μετάβασης στο πλαίσιο των συναφών κανονιστικών στόχων και νομικών πράξεων της Ένωσης και των κρατών μελών όσον αφορά ΠΚΔ παράγοντες, ειδικότερα τον στόχο της επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας, καθώς επίσης, σε περίπτωση ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται σε διεθνές επίπεδο, των νομικών και κανονιστικών στόχων τρίτων χωρών. Οι ποσοτικώς προσδιορισίμοι στόχοι και διαδικασίες για την αντιμετώπιση των ΠΚΔ κινδύνων οι οποίοι περιλαμβάνονται στα σχέδια που αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο της παρούσας παραγράφου λαμβάνουν υπόψη τις τελευταίες εκθέσεις και τα μέτρα που ορίζει η Ευρωπαϊκή Επιστημονική Συμβουλευτική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή, ιδίως σε σχέση με την επίτευξη των κλιματικών στόχων της Ένωσης. Όταν το ίδρυμα δημοσιοποιεί πληροφορίες για ΠΚΔ θέματα σύμφωνα με την οδηγία 2013/34/ΕΕ [...], τα σχέδια που αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο της παρούσας παραγράφου συνάδουν με τα σχέδια που αναφέρονται στο άρθρο 19α ή στο άρθρο 29α της εν λόγω οδηγίας και, ειδικότερα, περιλαμβάνουν δράσεις σχετικά με το επιχειρηματικό μοντέλο και τη στρατηγική του ιδρύματος οι οποίες είναι συνεπείς και στα δύο σχέδια. [...]» - παρ. 4: «Το διοικητικό όργανο με εποπτική αρμοδιότητα και η επιτροπή κινδύνου, όταν έχει συσταθεί τέτοια, καθορίζουν το είδος, την ποσότητα, τη μορφή και τη συχνότητα των πληροφοριών που πρέπει να λαμβάνουν σχετικά με θέματα κινδύνου. Η επιτροπή κινδύνου, προκειμένου να συμβάλει στη διαμόρφωση ορθών πολιτικών και πρακτικών αποδοχών και με την επιφύλαξη των καθηκόντων της επιτροπής αποδοχών, εξετάζει κατά πόσον τα κίνητρα που προβλέπει το σύστημα αποδοχών λαμβάνουν υπόψη τους κινδύνους, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προκύπτουν από τις επιπτώσεις των ΠΚΔ παραγόντων, το κεφάλαιο, τη ρευστότητα και την πιθανότητα και το χρονοδιάγραμμα κερδών».

γ) με τη ρητή θεσμοθέτηση των κινδύνων ESG στο πλαίσιο της προληπτικής εποπτείας μέσω του νέου άρθρου 87α που εισάγει (βλ. ανάλυση κατωτέρω υπό Β.),

δ) με την επιβολή της υποχρέωσης i) στις εποπτικές αρχές, να εντάσσουν στη διαδικασία εποπτικής αξιολόγησης και να συνεκτιμούν τους ESG κινδύνους και ii) στα πιστωτικά ιδρύματα, τα ειδικά σχέδια αντιμετώπισης κινδύνων (σχέδια ανάκαμψης / *recovery plans*, κατά την ορολογία του άρθρου 74) που εκπονούν να λαμβάνουν υπόψη ESG κινδύνους που μπορούν να επηρεάσουν σοβαρά τη βιωσιμότητα ή το επιχειρηματικό μοντέλο (άρθρο 98⁴³),

ε) την εξουσιοδότηση της ΕΑΤ, της ΕΑΑΕΣ και της ΕΑΚΑΑ⁴⁴, μέσω της Μεικτής Επιτροπής του άρθρου 54 των Κανονισμών (ΕΕ) 1093/2010, (ΕΕ) 1094/2010 και (ΕΕ) 1095/2010, να καταρτίζουν κατευθυντήριες γραμμές για να διασφαλίσουν ότι η συνοχή, οι μακροπρόθεσμες παράμετροι και τα κοινά πρότυπα για τις μεθοδολογίες αξιολόγησης ενσωματώνονται στις προσομοιώσεις ακραίων καταστάσεων για κινδύνους ESG και την ανάθεση στην ΕΑΤ, την ΕΑΑΕΣ και την ΕΑΚΑΑ να διερευνούν, μέσω της εν λόγω Μεικτής Επιτροπής, με ποιους τρόπους οι κοινωνικοί και οι σχετικοί με τη διακυβέρνηση κίνδυνοι μπορούν να ενσωματωθούν στις προσομοιώσεις ακραίων καταστάσεων (άρθρο 100 παρ. 4), και

στ) την παροχή της εξουσίας στις εποπτικές αρχές να επιβάλλουν μέτρα και πρόσθετες απαιτήσεις (π.χ. επιπλέον κεφάλαια, περιορισμούς δραστηριοτήτων) σε περίπτωση ανεπαρκούς διαχείρισης ESG κινδύνων, και συγκεκριμένα «να απαιτούν από τα ιδρύματα τη μείωση των κινδύνων που προκύπτουν βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα από ΠΚΔ παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προκύπτουν από τη διαδικασία προσαρμογής και από τις τάσεις μετάβασης στο πλαίσιο των συναφών νομικών και κανονιστικών στόχων της Ένωσης, των κρατών μελών ή τρίτων χωρών, μέσω προσαρμογών στις επιχειρηματικές τους στρατηγικές, στη διακυβέρνηση και στη διαχείριση κινδύνων, για τις οποίες θα μπορούσε να ζητηθεί ενίσχυση των στόχων, των μέτρων και των δράσεων που περιλαμβάνονται στα υπό κατάρτιση σύμφωνα με το άρθρο 76 παράγραφος 2 σχέδιά τους» (άρθρο 104, παρ. 1 στοιχείο ιγ').

Β. Το νέο άρθρο 87α (με τίτλο «Περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί και σχετικοί με τη διακυβέρνηση κίνδυνοι») που εισήχθη στην Οδηγία CRD με την Οδηγία CRD VI, είναι η βασική διάταξη που ενσωματώνει τους κινδύνους ESG στο πλαίσιο της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων, αναγνωρίζοντας ότι αυτοί μπορούν να επηρεάσουν την ασφάλεια, τη σταθερότητα και το προφίλ κινδύνου τους. Εισάγει υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων να αναγνωρίζουν, μετρούν, διαχειρίζονται και παρακολουθούν συστηματικά τους κινδύνους ESG. Τα ιδρύματα πρέπει να διαθέτουν κατάλληλες πολιτικές, διαδικασίες και μηχανισμούς για την ενσωμάτωση των ESG κινδύνων στη διακυβέρνηση, στρατηγική και διαχείριση κινδύνων και βάσει αυτών να αξιολογούν τους ESG κινδύνους, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τους βραχυπρόθεσμους όσο και τους μακροπρόθεσμους κινδύνους (π.χ. φυσικούς κινδύνους, κινδύνους μετάβασης). Επιβάλλεται επίσης υποχρέωση των αρμόδιων εποπτικών αρχών να ενσωματώνουν τους ESG κινδύνους στις διαδικασίες εποπτικής αξιολόγησης.

⁴³. Άρθρο 98 παρ. 9: «9. Η εξέταση και η αξιολόγηση που διενεργούν οι αρμόδιες αρχές περιλαμβάνουν την αξιολόγηση των διαδικασιών διακυβέρνησης και διαχείρισης κινδύνων των ιδρυμάτων για την αντιμετώπιση των ΠΚΔ κινδύνων, καθώς και της έκθεσης των ιδρυμάτων σε ΠΚΔ κινδύνους. Κατά τον προσδιορισμό της επάρκειας των διαδικασιών και της έκθεσης των ιδρυμάτων, οι αρμόδιες αρχές λαμβάνουν υπόψη τα επιχειρηματικά μοντέλα των εν λόγω ιδρυμάτων. Τα ανοίγματα των ιδρυμάτων σε ΠΚΔ κινδύνους αξιολογούνται επίσης βάσει των σχεδίων των ιδρυμάτων που καταρτίζονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παράγραφος 2. Οι διαδικασίες διακυβέρνησης και διαχείρισης κινδύνων των ιδρυμάτων όσον αφορά τους ΠΚΔ κινδύνους ευθυγραμμίζονται με τους στόχους που ορίζονται στα εν λόγω σχέδια. Η εξέταση και η αξιολόγηση που διενεργούν οι αρμόδιες αρχές περιλαμβάνουν την αξιολόγηση των σχεδίων των ιδρυμάτων που καταρτίζονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παράγραφος 2, καθώς και της προόδου που έχει σημειωθεί όσον αφορά την αντιμετώπιση των ΠΚΔ κινδύνων που προκύπτουν από τη διαδικασία προσαρμογής προς την κλιματική ουδετερότητα και προς άλλους σχετικούς ρυθμιστικούς στόχους της Ένωσης σε σχέση με ΠΚΔ παράγοντες.»

⁴⁴. Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA) και Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (European Securities and Markets Authority – ESMA), αντίστοιχα.

Το άρθρο 87α είναι εναρμονισμένο με τον Κανονισμό CRR III και τις οικείες ρυθμίσεις του για ζητήματα εποπτικών αναφορών και δημοσιοποιήσεων στοιχείων ESG, αλλά και με το ευρύτερο νομικό πλαίσιο για την βιώσιμη χρηματοδότηση (π.χ. Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 για την Ταξινόμηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκή Ταξινόμια) και Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 περί γνωστοποιήσεων στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών – SFDR). Με τη νέα διάταξη επιδιώκεται η συνεκτική εφαρμογή σε επίπεδο Ε.Ε. των νέων κανόνων για την προληπτική εποπτεία των κινδύνων ESG, σε συνδυασμό με λοιπές ρυθμίσεις που περιέχονται κυρίως στον Κανονισμό CRR III και έχουν ως αντικείμενο το περιεχόμενο των αναφορών και των δημοσιοποιήσεων. Επειδή για την εφαρμογή του είναι απαραίτητη η εξειδίκευση των αρχών του και θέσπιση τεχνικών μέτρων και μεθοδολογιών, με την παρ. 5 του άρθρου 87α ανατέθηκε στην ΕΑΤ να εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές, σύμφωνα με το άρθρο 16 του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010, για να προσδιορίσει: «α) τα ελάχιστα πρότυπα και τις μεθοδολογίες αναφοράς για τον εντοπισμό, τη μέτρηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση των ΠΚΔ κινδύνων· β) το περιεχόμενο των σχεδίων που θα πρέπει να καταρτίζονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παράγραφος 2, τα οποία περιλαμβάνουν συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα και ενδιάμεσους ποσοτικούς προσδιορίσιμους στόχους και ορόσημα, προκειμένου να παρακολουθούνται και να αντιμετωπίζονται οι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι που προκύπτουν από ΠΚΔ παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προκύπτουν από τη διαδικασία προσαρμογής και από τις τάσεις μετάβασης στο πλαίσιο των σχετικών κανονιστικών στόχων και νομικών πράξεων της Ένωσης και των κρατών μελών σχετικών με ΠΚΔ παράγοντες και κυρίως με τον στόχο της επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας καθώς επίσης και, όταν είναι σκόπιμο για ιδρύματα που δραστηριοποιούνται σε διεθνές επίπεδο, των νομικών και κανονιστικών στόχων τρίτων χωρών· γ) ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια για την εκτίμηση των επιπτώσεων των ΠΚΔ κινδύνων στα χαρακτηριστικά κινδύνου και στη φερεγγυότητα των ιδρυμάτων βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα· δ) κριτήρια για τον καθορισμό των σεναρίων που αναφέρονται στην παράγραφο 3, συμπεριλαμβανομένων των παραμέτρων και των παραδοχών που θα πρέπει να χρησιμοποιούνται σε κάθε ένα από τα σεσνάρια, τους ειδικούς κινδύνους και τους χρονικούς ορίζοντες.».

Η ευελιξία που παρασχέθηκε στην ΕΑΤ επιτρέπει τη διάκριση μεταξύ κλιματικών, περιβαλλοντικών, κοινωνικών κινδύνων και κινδύνων διακυβέρνησης, παρά την αλληλεπίδραση μεταξύ των παραπάνω κατηγοριών κινδύνων, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η ορθή αποτύπωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε κατηγορίας κινδύνων, σύμφωνα με τις νομοθετικές και κανονιστικές επιταγές, καθώς και με την πρόοδο που έχει σημειωθεί από τα πιστωτικά ιδρύματα και τις εποπτικές αρχές τα τελευταία χρόνια.

Παράλληλα, ανατίθεται στην ΕΑΤ να συμβάλει με τις εισηγήσεις της στην αξιολόγηση της «ουσιαστικότητας» (*materiality assessment*), που συνιστά κρίσιμο εργαλείο για την ορθή αποτίμηση των κινδύνων ESG, με πολλά όμως ανοικτά και προς αντιμετώπιση θέματα και προκλήσεις. Και τούτο διότι α) απαιτείται η ανάπτυξη σαφών και συνεκτικών μεθοδολογιών για τον εντοπισμό των σημείων στα οποία οι κίνδυνοι ESG συνδέονται με την πιθανότητα αθέτησης ή μη συμμόρφωσης των δανειοληπτών, β) δεν είναι βέβαιο το αν η χρήση συγκεκριμένων σεναρίων και χρονοδιαγραμμάτων είναι αναγκαία, ιδίως σε σχέση με τη διαφοροποίηση μεταξύ βραχυπρόθεσμης, μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης προοπτικής, λαμβανομένου ιδίως υπόψη ότι η «ουσιαστικότητα» αφορά πρωτίστως το ίδιο το ίδρυμα, η δράση του οποίου έχει, βεβαίως, εξωτερικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και την κοινωνία. Επίσης, η έλλειψη δεδομένων και η απουσία αξιόπιστων μεθοδολογιών, σεναρίων και δεικτών δυσχεραίνει την ορθή αποτίμηση της ουσιαστικότητας.

Τον Ιανουάριο 2025, η ΕΑΤ εξέδωσε τις τελικές Κατευθυντήριες Γραμμές για τη διαχείριση ESG κινδύνων, κατ' εξουσιοδότηση της παραπάνω διάταξης⁴⁵.

⁴⁵. EBA/GL/2025/01.

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές της EAT επιδιώκουν να συγκεράσουν δύο θεμελιώδεις αρχές της τραπεζικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση: αφενός, τη διαχείριση κινδύνων ESG και, αφετέρου, τη συμβολή του ευρωπαϊκού τραπεζικού τομέα στην προώθηση της ατζέντας της Ένωσης σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα και θέματα διακυβέρνησης, προς όφελος των πολιτών της. Τα ζητήματα που τίθενται περιλαμβάνουν τόσο την κλιματική αλλαγή, όσο και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Οι Κατευθυντήριες Γραμμές σκοπό έχουν να συμβάλουν στην περαιτέρω προώθηση της ατζέντας και του χρονοδιαγράμματος της Ένωσης ως προς τα θέματα ESG, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη διατήρηση των ενδεδειγμένων πρακτικών διαχείρισης κινδύνων που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ευρωπαϊκής τραπεζικής λειτουργίας. Η ευελιξία που παρέχεται από την EAT στα πιστωτικά ιδρύματα τους επιτρέπει να προβαίνουν στις αναγκαίες προσαρμογές, με βάση τις ιδιαιτερότητες και τις συνθήκες που αντιμετωπίζουν, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές λαμβάνουν υπόψη ότι τα μικρότερα πιστωτικά ιδρύματα διαθέτουν περιορισμένους πόρους και δυνατότητες για να εφαρμόσουν τους κανόνες διαχείρισης κινδύνων ESG, καθώς και ότι δεν υπάρχει, ως επί το πλείστον, στα πιστωτικά ιδρύματα η απαιτούμενη για τον σκοπό αυτό εσωτερική τεχνογνωσία στο αναγκαίο εύρος και βάθος. Προχωρούν, επομένως, σε διαφοροποιήσεις, καθόσον τυχόν επιβολή των ίδιων υποχρεώσεων σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα, ανεξαρτήτως μεγέθους, θα οδηγούσε σε υπερφόρτωση λόγω περιορισμένων πόρων και έλλειψης επαρκούς τεχνογνωσίας και εν τέλει θα έθετε σε κίνδυνο τη χρηματοδότηση μικρότερων δανειοληπτών σε ευάλωτους κλάδους, αντίθετα στους στόχους της Ταξινομίας της E.E. και της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.

1.3. Η επίδραση των ESG κινδύνων στη διαμόρφωση των χρηματοοικονομικών κινδύνων των πιστωτικών ιδρυμάτων

Όπως προκύπτει και από τον ορισμό των ESG κινδύνων που περιέχεται στο άρθρο 4 αρ. 52δ) του Κανονισμού CRR⁴⁶, όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2024/1623 (CRR III), οι ESG κίνδυνοι εκδηλώνονται μέσω των παραδοσιακών κατηγοριών χρηματοοικονομικών κινδύνων. Οι ESG κίνδυνοι επηρεάζουν συνακόλουθα και την ικανότητα των αντισυμβαλλομένων των πιστωτικών ιδρυμάτων να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους έναντι των τελευταίων⁴⁷.

Ανάλογα με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες του πιστωτικού ιδρύματος, ο αντισυμβαλλόμενός του μπορεί να είναι δανειολήπτης, πελάτης ή εκδότης του χρηματοπιστωτικού μέσου/περιουσιακού στοιχείου στο οποίο επενδύει το πιστωτικό ίδρυμα. Πρόκειται, συνεπώς, για κινδύνους που απορρέουν από τις βασικές δραστηριότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων και εκδηλώνονται μέσω των παραδοσιακών κατηγοριών χρηματοοικονομικών κινδύνων.

⁴⁶. Κατά τον ορισμό αυτό, «ως “περιβαλλοντικός, κοινωνικός και σχετικός με τη διακυβέρνηση κίνδυνος” ή “ΠΚΔ κίνδυνος” νοείται ο κίνδυνος εμφάνισης οποιωνδήποτε αρνητικών οικονομικών επιπτώσεων σε ένα ίδρυμα ως αποτέλεσμα των υφιστάμενων ή προβλεπόμενων επιπτώσεων περιβαλλοντικών, κοινωνικών ή σχετικών με τη διακυβέρνηση (ΠΚΔ) παραγόντων στα αντισυμβαλλόμενα μέρη ή τα επενδυθέντα στοιχεία ενεργητικού του εν λόγω ιδρύματος· οι ΠΚΔ κίνδυνοι εκδηλώνονται μέσω των παραδοσιακών κατηγοριών χρηματοοικονομικών κινδύνων». Κατά τους ορισμούς που δίδει η EAT στην Έκθεσή της για τη διαχείριση και την εποπτεία των ESG κινδύνων για τα πιστωτικά ιδρύματα και τις εταιρίες επενδύσεων (EBA Report on Management and Supervision of ESG Risks for Credit Institutions and Investment Firms, EBA/REP/2021/18), οι κίνδυνοι ESG συνίστανται στην πιθανότητα να επέλθει σε ένα πιστωτικό ίδρυμα κάθε είδους αρνητικός οικονομικός αντίκτυπος ως αποτέλεσμα των παρόντων ή μελλοντικών επιπτώσεων που έχει η εφαρμογή των παραγόντων ESG στους αντισυμβαλλομένους του ή στα περιουσιακά στοιχεία στα οποία αυτοί επενδύουν.

⁴⁷. B.P.M. JOOSEN, Prudential Requirements for ESG Risks of Banks, εις: Busch / Ferrarini / Grünewald (eds), Sustainable Finance in Europe (2024), ό.π., σσ. 291-374, D. RAMOS MUÑOZ, Integrating climate risk in banking regulation, εις: K. Alexander / M. Gargantini / M. Siri (eds), The Cambridge Handbook of EU Sustainable Finance: Regulation, Supervision and Governance, 2025, ό.π.

Η παρούσα μελέτη περιορίζεται στην εξέταση των περιβαλλοντικών κινδύνων, ως υποκατηγορίας των ESG κινδύνων, στους οποίους εκτίθενται τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την ενάσκηση της δραστηριότητάς τους.

2. Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι των πιστωτικών ιδρυμάτων

Ως περιβαλλοντικός κίνδυνος νοείται αρχικώς ο κίνδυνος εμφάνισης αρνητικών οικονομικών επιπτώσεων σε ένα πιστωτικό ίδρυμα ως αποτέλεσμα περιβαλλοντικών παραγόντων που έχουν ή πιθανολογείται ότι θα έχουν επιπτώσεις στην οικονομική κατάσταση των αντισυμβαλλομένων του ή στα επενδυθέντα στοιχεία του ενεργητικού του. Τέτοιοι παράγοντες είναι, κατά πρώτον, οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, που προκύπτουν από φυσικά φαινόμενα, την κλιματική αλλαγή και άλλους περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως πλημμύρες, καύσωνες, πυρκαγιές, χρόνια άνοδος στάθμης θάλασσας κλπ. Οι παράγοντες αυτοί επιδρούν έμμεσα στη δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων, αφού δημιουργούν γι' αυτά αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις λόγω της επίδρασής τους στην χρηματοοικονομική κατάσταση των αντισυμβαλλομένων τους: οι κίνδυνοι αυτοί προσλαμβάνουν μορφή χρηματοοικονομικού κινδύνου, που ανακύπτει από την έκθεση των πιστωτικών ιδρυμάτων στον κίνδυνο, ο αντισυμβαλλόμενός τους να επηρεαστεί άμεσα από την κλιματική αλλαγή ή έμμεσα από μέτρα που λαμβάνονται προς αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Π.χ. οι αντισυμβαλλόμενοι των πιστωτικών ιδρυμάτων μπορούν να επηρεαστούν α) από τα φαινόμενα που προκαλεί η κλιματική αλλαγή (όπως π.χ. ξηρασίες ή πλημμύρες που επηρεάζουν την παραγωγή ή και τη συγκομιδή προϊόντων, τα οποία αποτελούν τη βάση της παραγωγής επιχειρήσεων) ή και τα επακόλουθα αυτών (όπως π.χ. οι καταστροφικές συνέπειες των πλημμυρών, που μπορούν να καταστρέψουν τα ακίνητα των επιχειρήσεων ή και έργα υποδομής, από τα οποία εξαρτάται η λειτουργία τους)⁴⁸.

Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι των πιστωτικών ιδρυμάτων προσλαμβάνουν όμως μία ακόμη ειδική διάσταση, που ανακύπτει ως συνέπεια της θέσπισης εποπτικών τους υποχρεώσεων σε σχέση με τους περιβαλλοντικούς (και γενικότερα ESG) κινδύνους κατά την ενάσκηση των δραστηριοτήτων τους (βλ. κατωτέρω υπό ΙΙΙ) και συνίσταται στις συνέπειες από την μη τήρηση ή πλημμελή εκπλήρωση των οικείων υποχρεώσεών τους (νομικός κίνδυνος). Συναφώς, η μετάβαση στην βιώσιμη οικονομία, με εκούσια ή αναγκαστική θέσπιση σχετικών πολιτικών, εισαγωγή τεχνολογιών⁴⁹, αλλά και η διαμόρφωση προτιμήσεων καταναλωτών με την περιβαλλοντική τους συνειδητοποίηση, μπορεί να έχει επιπτώσεις σε ένα πιστωτικό ίδρυμα. Οι αλλαγές αυτές, πέραν της επίδρασής τους στο περιβάλλον και το κλίμα, αποκτούν έντονη χρηματοοικονομική σημασία. Μπορούν δηλαδή να έχουν ως συνέπεια τη μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων των χρηματοδοτούμενων επιχειρήσεων και των εξασφαλίσεων που έχουν παρασχεθεί στα πιστωτικά ιδρύματα, στοιχεία στα οποία είχε βασισθεί η αξιολόγηση για την παροχή της χρηματοδότησης. Τέτοιες είναι οι αλλαγές της πολιτικής – και συναφώς των νομοθετικών ρυθμίσεων (π.χ. μέτρα πολιτικής προς ενίσχυση βιώσιμων και φιλικών προς το περιβάλλον δραστηριοτήτων, ενδεικτικώς με την παροχή ενισχύσεων ή φορολογικών κινήτρων κλπ.), αλλά και της τεχνολογίας και της συμπεριφοράς των παραγόντων της αγοράς (π.χ. οι προτιμήσεις των καταναλωτών για τα βιώσιμα προϊόντα, οι οποίες ανακύπτουν καθώς κατευθυνόμαστε προς μια πιο βιώσιμη οικονομία). Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι επιδρούν επομένως στους κλασικούς, αναγνωρισμένους και παραδεδομένους χρηματοοικονομικούς κινδύνους των πιστωτικών ιδρυμάτων, που απαριθμούνται στο Τρίτο Μέρος του Κανονισμού CRR (όπως ο πιστωτικός κίνδυνος, ο λειτουργικός κίνδυνος και ο κίνδυνος αγοράς), ως σημαντικός παράγοντας συνδιαμόρφωσης αυτών των κινδύνων, και καθίσταται απαραίτητη η

⁴⁸. Βλ. O. DE BANDT ...[et al.], The effects of climate change-related risks on banks: a literature review, Basel Committee on Banking Supervision, Working Paper αριθ. 40, December 2023, σ. 2 επ., M. DRIESSEN, Sustainable Finance: An Overview of ESG in the Financial Markets, εις: Busch / Ferrarini / Grünwald (eds), Sustainable Finance in Europe (2024), ό.π., σσ. 465-504.

⁴⁹. Πρβλ. L. SCHREINER / A. BEYER, Impacts of ESG banking regulation on financing new sustainable technologies, ECB Working Paper Series, αριθ. 3089, 2025.

ενσωμάτωσή τους στην αξιολόγηση του κινδύνου κεφαλαίου και ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Αντιστρόφως προς την επίδραση των περιβαλλοντικών παραγόντων στη χρηματοοικονομική κατάσταση των πιστωτικών ιδρυμάτων, τα τελευταία επηρεάζουν και αυτά με τη σειρά τους το περιβάλλον (όπως και την κοινωνία) μέσω των δανειοδοτήσεων και των επενδύσεών τους, ανάλογα με το είδος των επιχειρήσεων στις οποίες διοχετεύουν τις χρηματοδοτήσεις και επενδύσεις τους, εφόσον αυτές συνδέονται καθ' οιονδήποτε τρόπο με την επίδραση των εν λόγω επιχειρήσεων σε τομείς που συνδέονται με το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα.

3. Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών κινδύνων στα στοιχεία των χρηματοοικονομικών κινδύνων των κανόνων προληπτικής εποπτείας

3.1. Εισαγωγικά

Όπως εκτέθηκε, ο περιβαλλοντικός κίνδυνος αποτελεί ήδη (μαζί με τον κοινωνικό κίνδυνο και τον συνδεδεμένο με τη διακυβέρνηση κίνδυνο) αντικείμενο ρύθμισης του Κανονισμού CRR στο άρθρο 4 στοιχείο 52δ)⁵⁰.

Με την Οδηγία CRD VI τροποποιήθηκαν διατάξεις της Οδηγίας CRD και εισήχθησαν οι παράγοντες ESG στα άρθρα 2, 73, 74, 76, 87α, 91, 98, 100 και 104. Με τις νέες διατάξεις της παραγράφου 9, η οποία προστέθηκε στο άρθρο 98 της Οδηγίας CRD με την Οδηγία CRD VI, ορίζεται ρητώς ότι η εξέταση και η αξιολόγηση που διενεργούν οι αρμόδιες αρχές περιλαμβάνουν την αξιολόγηση των διαδικασιών διακυβέρνησης και διαχείρισης κινδύνων των ιδρυμάτων για την αντιμετώπιση των ESG κινδύνων, καθώς και της έκθεσης των ιδρυμάτων σε ESG κινδύνους⁵¹.

3.2. Ρυθμίσεις για τα ανοίγματα που επηρεάζονται από ESG κινδύνους

Με τον Κανονισμό CRR III προστέθηκε στοιχείο 154 στο άρθρο 4 του Κανονισμού CRR, το οποίο αναγνωρίζει ρητώς τα ανοίγματα που επηρεάζονται από περιβαλλοντικούς ή κοινωνικούς παράγοντες, ορίζοντάς τα⁵². Ως άνοιγμα νοείται κάθε απαίτηση ή δυνητική απαίτηση ενός πιστωτικού ιδρύματος έναντι αντισυμβαλλομένου, η οποία ενέχει κίνδυνο ζημίας λόγω αθέτησης ή άλλου πιστωτικού γεγονότος και συνδέεται με τον πιστωτικό κίνδυνο του πιστωτικού ιδρύματος. Τα ανοίγματα αποτελούν βασική μονάδα υπολογισμού για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων, μέσω των σταθμίσεων κινδύνου, ως βάση πάνω στην οποία εφαρμόζονται οι κανόνες περί κεφαλαιακής επάρκειας. Η διάταξη αυτή αναγνωρίζει ρητώς την ύπαρξη ανοιγμάτων στα πιστωτικά ιδρύματα που επηρεάζονται από την επίπτωση περιβαλλοντικών ή κοινωνικών παραγόντων. Επιβάλλει τη στάθμιση των παραγόντων αυτών ως στοιχείων που έχουν επίπτωση στη χρηματοοικονομική θέση που δημιουργεί έκθεση σε κίνδυνο του πιστωτικού ιδρύματος έναντι αντισυμβαλλομένων για τον υπολογισμό των σταθμισμένων στοιχείων ενεργητικού και των αντίστοιχων κεφαλαιακών απαιτήσεων κατά τους κανόνες του Κανονισμού CRR. Λειτουργεί κατά τούτο ως θεμέλιο για την ενσωμάτωση των ESG κινδύνων στις εποπτικές αναφορές, δημοσιοποιήσεις και, δυνητικά, στις κεφαλαιακές απαιτήσεις.

Η διάταξη εισάγει ενιαίο ορισμό σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου, με στόχο την κοινή κατανόηση του τι σημαίνει «άνοιγμα που επηρεάζεται από περιβαλλοντικούς ή κοινωνικούς παράγοντες». Επιτυγχάνει επίσης σύνδεση με την ευρωπαϊκή πολιτική βιωσιμότητας, αφού ο ορισμός ερείδεται στους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 για την Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση, Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος).

⁵⁰. Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 46.

⁵¹. Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 43.

⁵². «(154) ως "άνοιγματα που επηρεάζονται από την επίπτωση περιβαλλοντικών ή κοινωνικών παραγόντων" νοούνται τα ανοίγματα τα οποία εμποδίζουν τη φιλοδοξία της Ένωσης να επιτύχει τους ρυθμιστικούς της στόχους που σχετίζονται με ΠΚΔ παράγοντες, κατά τρόπο που θα μπορούσε να έχει αρνητική χρηματοοικονομική επίπτωση στα ιδρύματα στην Ένωση».

Στο πλαίσιο αυτό ειδικής μνείας χρήζει το άρθρο 501γ του Κανονισμού CRR, που προστέθηκε με τον Κανονισμό CRR III και αφορά ειδικά τα ανοίγματα σε περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και σχετικούς με τη διακυβέρνηση (ESG) κινδύνους. Το άρθρο 501γ συνδέει την προληπτική εποπτεία με την πολιτική βιωσιμότητας της Ε.Ε., ιδίως ενόψει του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Η διάταξη επιτρέπει την δυνητική κατηγοριοποίηση από την EAT των ανοιγμάτων σε ορυκτά καύσιμα ως υψηλού κινδύνου λόγω της πιθανότητας απαξίωσης (“stranded assets”) και της ασυμβατότητάς τους με τους κλιματικούς στόχους της Ένωσης. Συναφώς, επιβάλλει εμμέσως στα πιστωτικά ιδρύματα την υποχρέωση να δημοσιοποιούν συστηματικά πληροφορίες για τα ανοίγματα τους σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εξόρυξη, παραγωγή ή επεξεργασία ορυκτών καυσίμων⁵³. Η δημοσιοποίηση αυτή παρέχει στις αγορές και στις αρμόδιες αρχές τη δυνατότητα να αξιολογούν καλύτερα τις επιπτώσεις των σχετικών κινδύνων στην κεφαλαιακή επάρκεια και στη σταθερότητα των ιδρυμάτων. Περιεχόμενο των δημοσιοποιήσεων αυτών είναι όχι μόνο το ύψος των ανοιγμάτων, αλλά και στοιχεία που σχετίζονται με τη μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας των εν λόγω επιχειρήσεων.

3.3. Ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στα συστήματα εσωτερικών διαβαθμίσεων IRB

Με την παρ. 2α που εισήχθη στο άρθρο 177 του Κανονισμού CRR⁵⁴ με τον Κανονισμό CRR III, επιβάλλεται η υποχρέωση στα πιστωτικά ιδρύματα που εφαρμόζουν την προσέγγιση βάσει εσωτερικών διαβαθμίσεων (ΠΕΔ ή “internal ratings-based / IRB approach”) να ενσωματώνουν κατάλληλα τους κινδύνους ESG στα συστήματα εσωτερικών διαβαθμίσεών τους, ώστε να επιτυγχάνεται πλήρης και ρεαλιστική αποτύπωση της πιστοληπτικής ικανότητας των αντισυμβαλλομένων τους. Τα συστήματα IRB καθίστανται κατ’ αυτόν τον τρόπο πιο ανθεκτικά και συμβατά με τους στόχους βιωσιμότητας της Ε.Ε., μέσω της ένταξης των ESG κινδύνων ως ουσιώδους παράγοντα στον υπολογισμό κεφαλαιακών απαιτήσεων. Αυτό σημαίνει ότι κατά την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας αντισυμβαλλομένων και τον προσδιορισμό παραμέτρων όπως η πιθανότητα αθέτησης (“probability of default”) ή η ζημία σε περίπτωση αθέτησης (“loss given default”) θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ESG παράγοντες ως δυνητικοί οδηγοί κινδύνου. Η παρ. 2α λειτουργεί ως ειδική διάταξη που εισάγει ρητώς τους ESG κινδύνους στο πλαίσιο των γενικών απαιτήσεων σχεδιασμού των συστημάτων IRB, ενισχύοντας την αξιοπιστία τους, αφού διασφαλίζει ότι τα μοντέλα που χρησιμοποιούν τα πιστωτικά ιδρύματα για τον υπολογισμό κεφαλαιακών απαιτήσεων δεν αγνοούν κρίσιμους κινδύνους, όπως τον κίνδυνο απαξίωσης περιουσιακών στοιχείων υψηλής έντασης άνθρακα. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, εναρμονίζεται η εποπτική πρακτική με τους περιβαλλοντικούς στόχους της Ε.Ε. και εξασφαλίζεται ότι η ενσωμάτωση ESG κινδύνων γίνεται συστηματικά και με ενιαίο τρόπο από όλα τα ιδρύματα που εφαρμόζουν την μέθοδο IRB. Για το σκοπό αυτό, άλλωστε, εξουσιοδοτείται η EAT να εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές κατά το άρθρο 16 του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010, για την εφαρμογή των παραγράφων 2 και 2α του άρθρου 177 του Κανονισμού CRR.

3.4. Ενσωμάτωση παραμέτρων ESG κινδύνων και βιωσιμότητας στην αξιολόγηση των εμποπραγμάτων ασφαλειών που λαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα προς εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων

Περαιτέρω, μετά τον Κανονισμό CRR III, τα άρθρα 207, 208 και 210 CRR δεν περιορίζονται πλέον σε κλασικά κριτήρια αποδοχής εξασφαλίσεων, αλλά ενσωματώνουν ρητώς παραμέτρους ESG και βιωσιμότητας ως στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση των κινδύνων από τις εμπράγματα ασφάλειες. Ειδικότερα, για να προσμετρώνται οι εξασφαλίσεις που λαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα για σκοπούς επιμέτρησης πιστωτικού κινδύνου, πρέπει, μεταξύ άλλων, αυτά να αξιολογούν και να ελέγχουν σε τακτική βάση και περιβαλλοντικούς

⁵³. Βλ. και κατωτέρω υπό 3.5.α) και 4.2. για το άρθρο 430 παρ. 1 περ. η’ Κανονισμού CRR.

⁵⁴. Το άρθρο 177 CRR («Προσομοιώσεις ακραίων καταστάσεων για την αξιολόγηση της κεφαλαιακής επάρκειας») εντάσσεται στο Μέρος Τρίτο, τίτλος II, Κεφάλαιο 3 (άρθρα 142 επ.) του Κανονισμού CRR, το οποίο καθορίζει τις γενικές αρχές για τα συστήματα IRB που χρησιμοποιούν τα ιδρύματα για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων πιστωτικού κινδύνου και θέτει τις γενικές απαιτήσεις σχεδιασμού των συστημάτων αυτών.

παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την αξία, παρούσα ή μελλοντική, των επιχειρηματικών ασφαλειών. Για το σκοπό αυτό τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να αντλούν στοιχεία συνδεδεμένα με την περιβαλλοντική πολιτική των πελατών τους ή δυνάμει πελατών τους τόσο για λόγους μέτρησης των διαφόρων κινδύνων στους οποίους εκτίθενται άμεσα οι πελάτες τους, όσο και προς εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους για περαιτέρω γνωστοποιήσεις και δημοσιοποιήσεις στο πλαίσιο της νομοθεσίας περί υποβολής μη χρηματοοικονομικών αναφορών – αναφορών βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες αυξάνονται σημαντικά με την Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464 όσον αφορά την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες (*Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD*)⁵⁵. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποτρέπεται η υπερεκτίμηση εμπράγματων ασφαλειών που μπορεί να χάσουν αξία λόγω περιβαλλοντικών παραγόντων και επιτυγχάνεται, και στον τομέα της παροχής εμπράγματων ασφαλειών, η σύνδεση της προληπτικής εποπτείας με την κλιματική πολιτική της Ένωσης. Έτσι, συγκροτείται πλέον ένα συνεκτικό πλαίσιο στο οποίο οι εμπράγματα εξασφαλίσεις αναγνωρίζονται εποπτικά, ως στοιχείο ευνοϊκό για τις τράπεζες, μόνον εφόσον είναι ανθεκτικές και βιώσιμες στο πλαίσιο της πράσινης μετάβασης. Το άρθρο 207 παρ. 4 στ. δ' εισάγει παραμέτρους που ευνοούν τη μεταχείριση των επιλέξιμων εξασφαλίσεων με βιώσιμα πιστωτικά μέσα, το άρθρο 208 εισάγει ESG παραμέτρους στην αποτίμηση ακινήτων ως ασφαλειών και το άρθρο 210 καθιστά την εξέταση ESG κινδύνων γενική προϋπόθεση για την αναγνώριση κάθε εμπράγματης εξασφάλισης.

Ειδικότερα, στο άρθρο 207 παρ. 4 του Κανονισμού CRR, που καθορίζει τις λειτουργικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν τα πιστωτικά ιδρύματα σε σχέση με τις χρηματοοικονομικές εξασφαλίσεις που λαμβάνουν, προστέθηκε με τον Κανονισμό CRR III η περίπτωση δ', η οποία εισάγει προνομιακή μεταχείριση εξασφαλίσεων για τα πιστωτικά μέσα που συνδέονται με περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς στόχους σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο και τα κριτήρια που αυτό εισάγει για τη βιώσιμη χρηματοδότηση (Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852). Η νέα διάταξη ορίζει ότι, μεταξύ των μορφών εξασφάλισης που τυγχάνουν ευνοϊκής αντιμετώπισης, αναγνωρίζονται και τίτλοι ή άλλα χρηματοοικονομικά μέσα που σχετίζονται με περιβαλλοντικούς ή κοινωνικούς στόχους, εφόσον υπολογίζεται και αναπροσαρμόζεται τακτικά από τα πιστωτικά ιδρύματα η αγοραία αξία τους, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν σημαντική μείωση της αξίας, συνεπεία ESG παραγόντων.

Τα πιστωτικά μέσα με σαφή ESG χαρακτηριστικά, εφόσον πληρούν συγκεκριμένα ποιοτικά κριτήρια συνιστούν, επομένως, νέα ειδική κατηγορία εξασφαλίσεων με ιδιαίτερη, ευνοϊκότερη αντιμετώπιση. Αναγνωρίζοντας ως εξασφαλίσεις και τα βιώσιμα χρηματοοικονομικά προϊόντα, η διάταξη αυτή ενθαρρύνει την αγορά τους και τη διοχέτευση κεφαλαίων προς ESG δραστηριότητες, ενισχύοντας τη βιώσιμη χρηματοδότηση. Η διάταξη αναγνωρίζει τα ESG προϊόντα ως παράγοντα φερεγγυότητας, αφού ενσωματώνει την αρχή ότι τα «πράσινα» και «βιώσιμα» στοιχεία μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστες εξασφαλίσεις, εφόσον πληρούν τα εποπτικά κριτήρια.

Επίσης, η περίπτωση β' της παρ. 3 άρθρου 208 του Κανονισμού CRR⁵⁶, που προστέθηκε με τον CRR III, ενσωματώνει παράγοντες ESG στην πιστοληπτική αξιολόγηση εξασφαλίσεων ορίζοντας ότι κατά την αξιολόγηση ακινήτων που χρησιμοποιούνται ως εμπράγματη ασφάλεια, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη παράγοντες βιωσιμότητας. Πρακτικά, αυτά πρέπει να εξετάζουν τον ενεργειακό χαρακτήρα του ακινήτου (π.χ. ενεργειακή απόδοση, κατανάλωση ενέργειας) καθώς και τον πιθανό κίνδυνο απαξίωσης του ακινήτου λόγω

⁵⁵. Βλ. Ε. ΚΑΡΑΜΑΝΑΚΟΥ, Οι «εκθέσεις βιωσιμότητας» του ΔΣ με βάση το νέο ενωσιακό πλαίσιο, εις: Το περιβάλλον, η κοινωνία και η εταιρική διακυβέρνηση (ESG), 31^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Λόγων, ΝΒ, 2024, σ. 143 επ., Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, ό.π., σ. 236 επ., L. VAN DIJK / S. HIJINK / L. IN 'T VELD, *Corporate Sustainability Reporting*, εις: D. Busch / G. Ferrarini / S. Grünwald (eds), ό.π., σσ. 185-201. Η Οδηγία CSRD ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με τον ν. 5164/2024.

⁵⁶. Το άρθρο 208 ορίζει γενικά τα κριτήρια επιλεξιμότητας και αξιολόγησης των εξασφαλίσεων σε ακίνητα, προκειμένου αυτά να μπορούν να θεωρηθούν επιλέξιμες εξασφαλίσεις για σκοπούς μείωσης πιστωτικού κινδύνου στο πλαίσιο του Κανονισμού CRR, που σημαίνει χαμηλότερες κεφαλαιακές απαιτήσεις για τα πιστωτικά ιδρύματα.

περιβαλλοντικών παραμέτρων ή κανονιστικών αλλαγών (π.χ. αυστηρότερα ενεργειακά πρότυπα στο μέλλον). Η περίπτωση β' της παρ. 3 του άρθρου 208 εμπλουτίζει τις λοιπές βασικές απαιτήσεις του άρθρου 208 με την υποχρέωση να συνεκτιμώνται οι ESG/περιβαλλοντικοί κίνδυνοι. Έτσι, εντάσσει τους παράγοντες ESG ως ουσιώδη παράμετρο της εποπτικής αξιολόγησης των ακινήτων, μετατρέποντας την κλασική αποτίμηση σε «βιώσιμη αποτίμηση». Με τη διάταξη αυτή αναγνωρίζεται ότι οι περιβαλλοντικοί παράγοντες (όπως η ενεργειακή απόδοση) μπορούν να επηρεάσουν ουσιωδώς την αξία των ακινήτων και συνεπώς την πραγματική ισχύ της εξασφάλισης. Αντιμετωπίζονται επίσης οι κίνδυνοι απαξίωσης για τα ακίνητα με χαμηλή ενεργειακή απόδοση, αφού αυτά ενδέχεται να χάσουν γρήγορα αξία λόγω της πράσινης μετάβασης, καθιστάμενα, έτσι, "stranded assets". Σημασία ιδιαίτερη δίδεται σε παράγοντες όπως η περιβαλλοντική απαξίωση της ακίνητης περιουσίας ως εμπράγματης ασφάλειας, οι φυσικοί κίνδυνοι και οι κανονιστικές αλλαγές σχετικές με ενεργειακή απόδοση. Βάσει της διάταξης αυτής προλαμβάνεται η υπερεκτίμηση εξασφαλίσεων με υψηλό περιβαλλοντικό κίνδυνο και συνδέεται το πλαίσιο κεφαλαιακών απαιτήσεων με την πράσινη μετάβαση της Ε.Ε., εναρμονιζόμενου του πλαισίου τραπεζικής εποπτείας με τους κλιματικούς στόχους της Ε.Ε. και την πράσινη μετάβαση, στο πλαίσιο συνεπούς, συστηματικής σύνδεσής του με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/852 για την Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση.

Τέλος, η περίπτωση ζ' που προστέθηκε με τον Κανονισμό CRR III στο άρθρο 210 CRR⁵⁷, κάνει ρητή αναφορά στους περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες κατά την αναγνώριση λοιπών εμπράγματων εξασφαλίσεων πέραν των εξασφαλίσεων με ακίνητη περιουσία. Ορίζεται, συγκεκριμένα, ότι το πιστωτικό ίδρυμα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ESG κινδύνους που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την αξία της εμπράγματης ασφάλειας, υποβαθμίζοντας ή απαξιώνοντάς την, και ότι η αξιολόγησή της πρέπει να γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει τη βιωσιμότητα της αξίας της στο μέλλον, και όχι μόνο με βάση τις συνθήκες που επικρατούν κατά τη χορήγηση της χρηματοδότησης. Έτσι, για την αξιολόγηση του κινδύνου απαξίωσης της εξασφάλισης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη παράμετροι σχετικές με την αποτίμηση παραγόντων ESG που σχετίζονται με απαγορεύσεις ή περιορισμούς που επιβάλλονται από τη νομοθεσία τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών, όσο και τρίτων χωρών, όταν υπάρχει σύνδεση με την εξασφάλιση.

Το άρθρο 210 του Κανονισμού CRR αποτελεί το «φίλτρο» που θέτει τις ελάχιστες απαιτήσεις για να αναγνωριστεί εποπτικά εμπράγματη ασφάλεια που παρέχεται στο πιστωτικό ίδρυμα για την εξασφάλιση της χρηματοδότησης που αυτό έχει χορηγήσει. Με την προσθήκη της περ. ζ', το φίλτρο αυτό εμπλουτίζεται με την ESG διάσταση, μέσω κανόνων αποτίμησης και προϋποθέσεων για την αναγνώριση ως εποπτικώς ασφαλών στοιχείων που είναι ευάλωτα σε κλιματικούς ή κοινωνικούς κινδύνους.

Οι διατάξεις των άρθρων 207, 208 και 210 του Κανονισμού CRR για τις εμπράγματες ασφάλειες τελούν σε συνοχή και με το νέο άρθρο 501γ του Κανονισμού CRR III. Συγκροτούν ένα συνεκτικό μηχανισμό εισαγωγής παραγόντων και κινδύνων ESG στη μικροπροληπτική εποπτεία σε θέματα στάθμισης και αποτίμησης εξασφαλίσεων, διαφάνειας, με την εισαγωγή υποχρεώσεων δημοσιοποιήσεων και αναφορών σε παράγοντες και κινδύνους ESG, αλλά και σε θέματα κεφαλαιακών απαιτήσεων, με την επιβολή της υποχρέωσης να λαμβάνονται υπόψη οι ESG παράγοντες ως δυνητικοί οδηγοί κινδύνου με προβολή στο μέλλον.

3.5. Ενίσχυση της εξουσίας και αρμοδιότητας της EAT και της EAKAA να εκδίδουν εκθέσεις, γνώμες ή και κατευθυντήριες γραμμές, και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς έκδοση εκτελεστικών μέτρων

⁵⁷. Το άρθρο 210 καθορίζει τις βασικές απαιτήσεις ώστε μια εμπράγματη ασφάλεια (πέραν εκείνης σε ακίνητα) να αναγνωρίζεται από εποπτικής πλευράς, να οδηγεί δηλαδή σε μείωση των κεφαλαιακών απαιτήσεων. Στόχος του άρθρου είναι να διασφαλίσει ότι οι εξασφαλίσεις έχουν πραγματική και διαρκή αξία, χωρίς υπερεκτιμήσεις, και ότι τα ιδρύματα εφαρμόζουν συντηρητικά και αξιόπιστα κριτήρια αποδοχής.

Με τον Κανονισμό CRR III ενισχύθηκαν υφιστάμενες εντολές και εξουσιοδοτήσεις προς την EAT, καθώς και την ΕΑΚΑΑ, για την έκδοση γνώμης ή εκθέσεων και κατευθυντηρίων γραμμών⁵⁸. Ειδικότερα:

α) Στο πλαίσιο της περ. η' της παρ. 1 του άρθρου 430 CRR, που εισήχθη με τον Κανονισμό CRR III (βλ. κατωτέρω υπό 4.2.), για τις εποπτικές αναφορές των πιστωτικών ιδρυμάτων, με την παρ. 7 έχει ανατεθεί στην EAT να καταρτίζει σχέδια εκτελεστικών τεχνικών προτύπων (ITS) προκειμένου να προσδιορίσει τους ενιαίους μορφότυπους υποβολής αναφορών, τη συχνότητα και τις ημερομηνίες υποβολής αναφορών, καθώς και τους ορισμούς και να αναπτύσσει λύσεις τεχνολογιών πληροφορικής (IT) και υποδείγματα υποβολής αναφορών και οδηγιών.

β) Με το άρθρο 449α της CRR, στο πλαίσιο της επιβολής υποχρέωσης δημοσιοποιήσεων ESG κινδύνων του Πυλώνα 3, δόθηκε εντολή στην EAT για την εκπόνηση εκτελεστικών τεχνικών προτύπων (ITS) για το περιεχόμενο, τη μεθοδολογία και την παρουσίαση των δημοσιοποιήσεων ESG κινδύνων. Βάσει αυτής της εντολής εκδόθηκαν το 2022 τα ITS της EAT για τις αναφορές του Πυλώνα 3⁵⁹.

Βάσει του άρθρου 9γ του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010, η EAT εξέδωσε στις 5 Αυγούστου 2025 Γνώμη [EBA/Op/2025/11 («επιστολή μη ανάληψης δράσης» / «no-action letter»)⁶⁰] σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων για τις δημοσιοποιήσεις ESG σε σχέση με τις υποχρεώσεις δημοσιοποιήσεων του Πυλώνα 3 για τους κινδύνους ESG, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 449α του Κανονισμού CRR, και των σχετικών ITS του Εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2024/3172 της Επιτροπής. Μέσω της επιστολής μη ανάληψης δράσης της EAT μετατίθεται χρονικά η επιβολή συγκεκριμένων υποχρεώσεων δημοσιοποίησης ESG στοιχείων, ώστε να διασφαλιστεί ομαλή μετάβαση στο νέο πλαίσιο του Κανονισμού CRR III, χωρίς υπέρμετρες επιβαρύνσεις για τα ιδρύματα, σε αναμονή και των αποφάσεων που αναμένεται να ληφθούν ως προς το πακέτο νομοθετικών προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τον τίτλο “Omnibus Proposal Package” (ή “Omnibus Simplification Package”), που δημοσιεύθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 26.02.2025⁶¹. Με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις του Omnibus Proposal Package εξετάζονται τροποποιήσεις α) της Οδηγίας (ΕΕ) 2022/2464 για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρίες (CSRD), β) της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1760 για την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα (*Corporate Sustainability Due Diligence Directive* – CSDDD) και γ) του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 για την Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση / Ταξινόμια. Στόχος των προτεινόμενων μέτρων είναι η ελάφρυνση ιδίως των μικρότερων επιχειρήσεων από διοικητικά και κανονιστικά μέτρα και η εισαγωγή γι' αυτές λιγότερο αυστηρών υποχρεώσεων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας. Το πακέτο αυτό περιλαμβάνει και προσαρμογή των χρονοδιαγραμμάτων εφαρμογής, με παράταση των προθεσμιών για την υποβολή από ορισμένες επιχειρήσεις γνωστοποιήσεων ESG. Με την παραπάνω επιστολή μη ανάληψης δράσης της EAT μετατίθεται το χρονικό σημείο θεσμοθέτησης συγκεκριμένων υποχρεώσεων δημοσιοποίησης ESG στοιχείων έως ότου ληφθεί απόφαση για το αν θα γίνει δεκτή η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ελάφρυνση

⁵⁸. Ειδικά ως προς την έκδοση κατευθυντηρίων γραμμών, σύμφωνα με την παρ. 1 πρώτο εδάφιο του άρθρου 16 του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010 και του Κανονισμού (ΕΕ) 1094/2010, για την EAT και την ΕΑΚΑΑ αντίστοιχα: «Για την καθιέρωση συνεπών, αποδοτικών και αποτελεσματικών εποπτικών πρακτικών στο ΕΣΧΕ και την εξασφάλιση της κοινής, ομοιόμορφης και συνεπούς εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, η Αρχή εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές και συστάσεις με αποδέκτες όλες τις αρμόδιες αρχές ή όλα τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα και εκδίδει συστάσεις με αποδέκτες μία ή περισσότερες αρμόδιες αρχές ή ένα ή περισσότερα χρηματοοικονομικά ιδρύματα».

⁵⁹. Για τη σημασία των δημοσιοποιήσεων βάσει του Πυλώνα 3, βλ. P. POLONI, The evolution of the supervisory reporting framework for the EU banking sector, ECB Occasional Paper Series, αριθ. 363, 2024, σ. 23.

⁶⁰. Το άρθρο 9γ του Κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010 παρέχει στην EAT τη δυνατότητα έκδοσης επιστολών μη ανάληψης δράσης (“no-action letters”), όταν η άμεση εφαρμογή νέων κανόνων δημιουργεί σοβαρή νομική ή επιχειρησιακή αβεβαιότητα.

⁶¹. Βλ. σχετικώς https://finance.ec.europa.eu/publications/omnibus-i-package-commission-simplifies-rules-sustainability-and-eu-investments-delivering-over-eu6_en.

του λειτουργικού φόρτου (“operational burden”) των πιστωτικών ιδρυμάτων, σύμφωνα με το Omnibus Proposal Package.

Εξουσιοδοτήθηκε επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να θεσπίζει εκτελεστικά τεχνικά πρότυπα, σύμφωνα με το άρθρο 15 του κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010, επί τη βάσει των εισηγήσεων και τεχνικών προτύπων που προτείνει η EAT (βλ. π.χ. άρθρο 449α παρ. 3 Κανονισμού CRR) με στόχο την ενίσχυση της συγκρισιμότητας των μεγεθών προς ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων.

γ) Με το άρθρο 501γ του Κανονισμού CRR, που είχε προστεθεί με τον Κανονισμό CRR II και τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό CRR III, i) δίδεται εντολή στην EAT να εκπονήσει έκθεση για το αν και κατά πόσο θα δικαιολογούνταν ειδική, διαφοροποιημένη προληπτική μεταχείριση για ανοίγματα που συνδέονται με περιουσιακά στοιχεία ή δραστηριότητες συνδεδεμένα με περιβαλλοντικούς ή κοινωνικούς στόχους της Ε.Ε. και ii) εξειδικεύεται ότι τα πορίσματα της EAT, λόγω της πολυπλοκότητας και του όγκου του έργου, θα συνταχθούν υπό μορφή ετήσιων διαδοχικών εκθέσεων ως το τέλος του 2024 και του 2025. Επιπλέον, η περ. ιε’ της παρ. 1 του άρθρου 501α του Κανονισμού CRR⁶² περιλαμβάνεται στον κατάλογο των ειδικών παραμέτρων της παρ. 1 που εξετάζει η EAT στο πλαίσιο της ανάλυσής της για τον υπολογισμό των ιδίων κεφαλαίων (άρθρο 501α παρ. 1 εδ. α’ CRR) και ορίζει ρητώς ότι η ανάλυση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει και την αξιολόγηση του ESG αντικτύπου στην κεφαλαιακή μεταχείριση. Εστιάζει δηλαδή στο πώς τα ESG χαρακτηριστικά περιουσιακών στοιχείων και δραστηριοτήτων μπορούν να επηρεάσουν τον πιστωτικό κίνδυνο, έτσι ώστε να δικαιολογείται διαφοροποιημένη προληπτική μεταχείριση των κεφαλαιακών απαιτήσεων για τα ανοίγματα που συνδέονται με περιουσιακά στοιχεία ή δραστηριότητες σχετικές με ESG στόχους.

Από τη διάταξη της περίπτωσης ιε’ της παρ. 1 του άρθρου 501α Κανονισμού CRR συνάγεται ουσιαστική υποχρέωση της EAT να εξετάσει την επίδραση των ESG παραγόντων στην κεφαλαιακή μεταχείριση, συνδέεται δε αυτή με το προαναφερθέν άρθρο 501γ, που ρυθμίζει την ανάλυση που υποχρεούται αυτή να διενεργήσει, προκειμένου να ληφθούν οι κατάλληλες αποφάσεις για την ενσωμάτωση παραγόντων ESG στη μικροπροληπτική εποπτεία.

Οι εκθέσεις που θα εκπονήσει η EAT θα εξετάσουν σε βάθος την ύπαρξη διαφορών στον πιστωτικό κίνδυνο μεταξύ «πράσινων» και «μη πράσινων» ανοιγμάτων, ανάλογα δηλαδή με το αν ικανοποιούνται οι στόχοι βιωσιμότητας της Ε.Ε., και θα καταλήγουν σε εισηγήσεις ως προς το αν απαιτείται κανονιστική προσαρμογή, με στόχο τη θέσπιση μέτρων ευνοϊκής (“green supporting factor”) ή και αυστηρότερης μεταχείρισης (“brown penalising factor”). Σκοπός είναι να ληφθεί απόφαση για τη διαφοροποίηση της προληπτικής μεταχείρισης μεταξύ βιώσιμων και μη βιώσιμων ανοιγμάτων με βάση εμπειρικά στοιχεία και όχι απλώς βάσει της πολιτικής βούλησης και χωρίς εποπτική τεκμηρίωση, έτσι ώστε να υπηρετηθεί λειτουργικά η εναρμόνιση των κεφαλαιακών απαιτήσεων με τους στόχους βιωσιμότητας της Ένωσης και να περιοριστεί ο κίνδυνος υποεκτίμησης ζημιών.

δ) Περαιτέρω, με την παρ. 3 του άρθρου 135 του Κανονισμού CRR, που προστέθηκε με τον Κανονισμό CRR III, ανατέθηκε στην ΕΑΚΑΑ να καταρτίσει και υποβάλει έκθεση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς το αν οι κίνδυνοι ESG αντικατοπτρίζονται δεόντως στις μεθοδολογίες αξιολόγησης πιστωτικού κινδύνου των Εξωτερικών Οργανισμών Πιστοληπτικής Αξιολόγησης (ΕΟΠΑ / External Credit Assessment Institutions – ECAIs). Βάσει της έκθεσης αυτής η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δύναται να υποβάλει νομοθετική πρόταση στο Ευρωπαϊκό

⁶². Στο άρθρο 501α παρ. 1 περ. ιε’ του Κανονισμού CRR ορίζεται ότι «Οι απαιτήσεις ιδίων κεφαλαίων για τον πιστωτικό κίνδυνο που υπολογίζεται σύμφωνα με το τρίτο μέρος τίτλος II πολλαπλασιάζονται με συντελεστή 0,75, υπό τον όρο ότι το άνοιγμα πληροί όλα τα ακόλουθα κριτήρια: [...] ιε) για ανοίγματα που δημιουργήθηκαν μετά την 1η Ιανουαρίου 2025, ο οφειλέτης έχει εκτιμήσει ότι τα χρηματοδοτούμενα στοιχεία ενεργητικού συμβάλλουν θετικά σε έναν ή περισσότερους από τους περιβαλλοντικούς στόχους που καθορίζονται στο άρθρο 9 του κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 και δεν βλάπτουν σημαντικά τους άλλους στόχους που καθορίζονται στο εν λόγω άρθρο, ή τα χρηματοδοτούμενα στοιχεία ενεργητικού δεν βλάπτουν σημαντικά κανέναν από τους περιβαλλοντικούς στόχους που καθορίζονται στο εν λόγω άρθρο [...]».

Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έως τις 10 Ιανουαρίου 2026. Σκοπός της παρ. 3 του άρθρου 135 Κανονισμού CRR είναι να διασφαλίσει ότι οι αξιολογήσεις των ΕΟΠΑ αποτυπώνουν επαρκώς τους κινδύνους ESG, ώστε οι σταθμίσεις κινδύνου στον τυποποιημένο τρόπο υπολογισμού κεφαλαιακών απαιτήσεων να μην υποεκτιμούν ουσιώδεις κινδύνους. Παράλληλα, η διάταξη αυτή θεσπίζει πλαίσιο έγκαιρης εποπτικής σύγκλισης και παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα νομοθετικής προσαρμογής αν διαπιστωθούν ελλείψεις.

4. Υποβολή αναφορών για ανοίγματα σε κινδύνους ESG προς εκπλήρωση απαιτήσεων προληπτικής εποπτείας και χρηματοοικονομικής πληροφόρησης

4.1. Εισαγωγικά

Ο CRR III εισάγει ένα τριπλό σύστημα αναφορών στοιχείων ESG (“ESG reporting”):

- α) προς τις εποπτικές αρχές (*supervisory reporting*)
- β) προς την αγορά (δημοσιοποιήσεις Πυλώνα 3) και
- γ) σε επίπεδο πολιτικής (εκθέσεις EAT για πιθανή προληπτική μεταχείριση).

Έτσι, η βιωσιμότητα και οι ESG κίνδυνοι καθίστανται αναπόσπαστο μέρος τόσο της εσωτερικής εποπτείας του τραπεζικού συστήματος, όσο και της διαφάνειας.

4.2. Αναφορές προς τις εποπτικές αρχές

Η νέα περ. η΄ της παρ. 1 του άρθρου 430 του Κανονισμού CRR εντάσσει ρητώς την υποχρέωση αναφοράς ESG κινδύνων στις εποπτικές αναφορές των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η νέα διάταξη ορίζει ότι οι εποπτικές αναφορές των ιδρυμάτων πρέπει να περιλαμβάνουν πληροφορίες για εκθέσεις σε κινδύνους ESG και, καθώς οι σχετικές υποχρεώσεις αναφοράς διέπονται από εκτελεστικά τεχνικά πρότυπα κατά την παρ. 7 του ίδιου άρθρου, οι πληροφορίες αυτές είναι επαρκώς λεπτομερείς και συγκρίσιμες, ώστε να μπορούν οι εποπτικές αρχές να αξιολογούν τη σημασία των ESG παραγόντων για το προφίλ κινδύνου κάθε ιδρύματος.

Η νέα διάταξη έχει ως σκοπό να παράσχει στις αρμόδιες αρχές συγκρίσιμα και επαρκή δεδομένα για την αξιολόγηση των ESG κινδύνων, ως συνέπεια της ένταξης της βιωσιμότητας στο βασικό εποπτικό πλαίσιο του Κανονισμού CRR. Διευρύνει κατά τούτο το πεδίο του άρθρου 430 του Κανονισμού CRR, που θέτει το γενικό πλαίσιο υποβολής εποπτικών αναφορών, περιλαμβάνοντας στις αναφορές αυτές και ESG στοιχεία, σε συνέχεια της λογικής του Κανονισμού CRR III για την καθολική ενσωμάτωση των κινδύνων και παραγόντων ESG στη μικροπροληπτική εποπτεία. Έτσι, ενώ το άρθρο 430 κάλυπτε κυρίως χρηματοοικονομικούς δείκτες (κεφαλαιακή επάρκεια, ρευστότητα, μόχλευση), με τον Κανονισμό CRR III τα ESG δεδομένα αναβαθμίζονται σε ισότιμο πυλώνα της εποπτικής πληροφόρησης. Το ότι οι ESG κίνδυνοι αποτελούν πλέον αναπόσπαστο μέρος των εποπτικών αναφορών, με τη θεσμική ενσωμάτωση των στοιχείων ESG στην εποπτική αναφορά, αποτελεί τη λογική συνέπεια της ένταξης των ESG κινδύνων και της βιωσιμότητας στο βασικό εποπτικό πλαίσιο του Κανονισμού CRR. Δημιουργούνται έτσι οι προϋποθέσεις για την άσκηση αποτελεσματικής εποπτείας, αφού οι εποπτικές αρχές θα είναι σε θέση να αποκτούν πλήρη εικόνα των σχετικών με ESG ανοιγμάτων των ιδρυμάτων και έτσι να αξιολογούν περαιτέρω τους συστηματικούς κινδύνους (π.χ. μετάβαση, φυσικοί κίνδυνοι). Συνδέονται λοιπόν και κατ’ αυτόν τον τρόπο οι κεφαλαιακές απαιτήσεις με την Πράσινη Συμφωνία και τους στόχους κλιματικής ουδετερότητας, σε ευθυγράμμιση με τις πολιτικές βιωσιμότητας της Ε.Ε., προωθώντας τη σταδιακή ενσωμάτωση ESG παραγόντων στο τραπεζικό σύστημα.

4.3. Δημοσιοποιήσεις ESG στοιχείων

Ο Κανονισμός CRR III μετέτρεψε τη διαφάνεια των παραγόντων και κινδύνων ESG που είχε εισαγάγει ο Κανονισμός CRR II από μια περιορισμένη υποχρέωση σε έναν καθολικό εποπτικό μηχανισμό, καθιστώντας τα στοιχεία ESG αναπόσπαστο μέρος των στοιχείων που

δημοσιοποιούν όλα τα πιστωτικά ιδρύματα⁶³. Η υποχρέωση δημοσιοποιήσεων επεκτείνεται σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα και δεν ισχύει μόνον για τα μεγάλα, εισηγμένα σε οργανωμένες (ρυθμιζόμενες) αγορές. Θεσπίζονται όμως διαφοροποιήσεις ως προς το μέγεθος και το περιεχόμενο των δημοσιοποιήσεων, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, καθόσον τα μικρότερα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται σε δημοσιοποιήσεις ανάλογες με το μέγεθος, την πολυπλοκότητα και τη σημασία των ESG εκθέσεών τους. Ως προς τη συχνότητα, θεσπίζεται η υποχρέωση διενέργειας των δημοσιοποιήσεων σε ετήσια βάση, με ημερομηνία υποβολής της πρώτης αναφοράς την 31.12.2025 για τα μεγάλα πιστωτικά ιδρύματα.

Τα άρθρα 433-433γ του Κανονισμού CRR ρυθμίζουν τη συχνότητα και το εύρος των δημοσιοποιήσεων βάσει του Πυλώνα 3, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Όλα τα ιδρύματα υποχρεούνται σε ετήσιες δημοσιοποιήσεις, ενώ τα μεγάλα ιδρύματα οφείλουν να δημοσιοποιούν πρόσθετα στοιχεία σε εξαμηνιαία ή τριμηνιαία βάση (άρθρο 433α). Για τα μικρά και μη περίπλοκα ιδρύματα ισχύουν ελαφρύτερες απαιτήσεις (άρθρο 433β), ενώ τα υπόλοιπα ιδρύματα ακολουθούν το γενικό ετήσιο πλαίσιο με δυνατότητα εξαμηνιαίας ενημέρωσης βασικών δεικτών (άρθρο 433γ). Με αυτόν τον τρόπο, ο Κανονισμός εξασφαλίζει διαφάνεια και συγκρισιμότητα, χωρίς να επιβαρύνει δυσανάλογα τα μικρότερα ιδρύματα. Παράλληλα, όπως εκτέθηκε ανωτέρω υπό II.1.2.4.B., από σειρά διατάξεων (ιδίως από τα άρθρα 433, 433α, 433β, 433γ και 434 Κανονισμού CRR), καθώς και από τις Κατευθυντήριες Γραμμές (τελική έκθεση) της EAT για τη διαχείριση των κινδύνων ESG, προκύπτει η επαινετέα τάση για τη δημιουργία, υπό την αιγίδα της EAT, ενός κεντρικού, συγκεντρωτικού κόμβου δημοσιοποιήσεων στοιχείων από μικρά και μη πολύπλοκα πιστωτικά ιδρύματα.

Η EAT θα συλλέγει, αποθηκεύει και καθιστά δημόσια προσβάσιμες τις δημοσιοποιήσεις των κινδύνων ESG (και τις λοιπές δημοσιοποιήσεις του Πυλώνα 3) όλων των πιστωτικών ιδρυμάτων, έτσι ώστε τα δεδομένα που δημοσιοποιούνται να είναι ενιαία, συγκρίσιμα και διαφανή (βλ. και παραπάνω, υπό 1.2.4.B.ζ'). Έτσι ενισχύεται η διαφάνεια, αφού διευκολύνονται η αγορά και οι επενδυτές στο να έχουν πρόσβαση, αλλά και να συγκρίνουν τα δεδομένα, αποτρέπονται ο κατακερματισμός και η ετερογένεια στην πρόσβαση των πληροφοριών και ενισχύεται η αξιοπιστία των δημοσιοποιήσεων μέσω ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Σημείου Πρόσβασης.

Με την παρ. 3 του άρθρου 449α του Κανονισμού CRR, που αναδιατυπώθηκε με τον Κανονισμό CRR III, εξακολουθεί να ισχύει η ανάθεση στην EAT της εκπόνησης εκτελεστικών τεχνικών προτύπων για τις δημοσιοποιήσεις ESG για να διασφαλιστεί ομοιομορφία και συγκρισιμότητα των δημοσιοποιούμενων στοιχείων. Τα πρότυπα αυτά πρέπει πλέον να λαμβάνουν υπόψη την καθολική εφαρμογή της υποχρέωσης σε όλα τα ιδρύματα, την αρχή της αναλογικότητας (εξειδίκευση των απαιτήσεων που θα επιβάλουν τα τεχνικά πρότυπα ανάλογα με το μέγεθος των τραπεζών και άλλα συναφή στοιχεία που συνδέονται με την έκθεσή τους σε κινδύνους ESG) και την συχνότητα και περιοδικότητα διενέργειας των δημοσιοποιήσεων, ώστε να εξασφαλίζεται συνεπής αλλά και προσαρμοσμένη εφαρμογή των νέων κανόνων.

III. Οι υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στις σχέσεις τους με τους αντισυμβαλλομένους τους και η εξ αντανάκλασως επιβολή της τήρησης ESG κριτηρίων στις χρηματοδοτούμενες επιχειρήσεις

1. Υποχρέωση των πιστωτικών ιδρυμάτων να αξιολογούν τους ESG κινδύνους στους οποίους εκτίθενται οι πελάτες τους και να δραστηριοποιούνται τηρώντας τους κανόνες αειφορίας και ESG στον τομέα των πιστωτικών υπηρεσιών

1.1. Εισαγωγικά

⁶³. Για τη σημασία της δημοσιοποίησης στοιχείων βιωσιμότητας βλ. D. BUSCH, Sustainability Disclosure in the EU Financial Sector, εις: D. Busch / G. Ferrarini / S. Grünwald (eds), ό.π. σσ. 563-602.

Στο πλαίσιο των εποπτικών τους υποχρεώσεων, που εισήχθησαν κυρίως με τον Κανονισμό CRR III, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να αξιολογούν, αλλά και να αναφέρουν στις εποπτικές αρχές του τραπεζικού συστήματος στοιχεία για το αν και σε ποιο βαθμό οι πελάτες τους εφαρμόζουν και ικανοποιούν τα κριτήρια που αφορούν ESG παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στην χρηματοοικονομική κατάσταση και τη φερεγγυότητα των πελατών τους. Παρά το γεγονός ότι δεν έχει θεσπισθεί άμεση υποχρέωση των πιστωτικών ιδρυμάτων να απέχουν από μη βιώσιμες και μη περιβαλλοντικά φιλικές χρηματοδοτήσεις και επενδύσεις ή να περιορίσουν τη διοχέτευση κεφαλαίων σ' αυτές, η χρηματοδοτική και επενδυτική πολιτική των πιστωτικών ιδρυμάτων επηρεάζεται εμμέσως, πλην όμως ουσιαστικά από τους κανόνες που εισάγουν παράγοντες ESG στην προληπτική τους εποπτεία, αλλά και άλλες ενωσιακές διατάξεις για την αειφορία και τη βιωσιμότητα (βλ. κατωτέρω υπό 1.2.), που επηρεάζουν εξ αντανakλάσεως τις υποχρεώσεις τους από τις διατάξεις προληπτικής εποπτείας σε σχέση με την ανάληψη χρηματοοικονομικών κινδύνων.

Κατ' ακολουθία, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να διαθέτουν διαδικασίες αξιολόγησης των ESG παραγόντων και παραμέτρων που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τους ESG κινδύνους, δηλαδή τους κινδύνους αρνητικής επίδρασης στο πιστωτικό ίδρυμα από τους παρόντες ή μελλοντικούς ESG παράγοντες που επηρεάζουν την λειτουργία των πελατών / αντισυμβαλλομένων τους, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που αυτοί αναπτύσσουν. Οι ESG κίνδυνοι συνδέονται κυρίως με την πιστοδοτική και την επενδυτική πολιτική και δραστηριοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους ESG κινδύνους και να τους συνεκτιμούν για τη διαμόρφωση των δεικτών των προβλέψεων που οφείλουν να λαμβάνουν και της κεφαλαιακής τους επάρκειας.

1.2. Η επίδραση των περιβαλλοντικών κινδύνων των αντισυμβαλλομένων των πιστωτικών ιδρυμάτων στη χρηματοδοτική και επενδυτική τους πολιτική

1.2.1. Η EAT στην Έκθεσή της (EBA/REP/2021/18), αναφερόμενη στη διαχείριση κινδύνων (*risk management*), είχε προτείνει να ενσωματώσουν τα πιστωτικά ιδρύματα τους κινδύνους ESG στο πλαίσιο διαχείρισης των κινδύνων τους, λαμβάνοντας υπόψη την αξιολόγηση του πόσο *ουσιαστικοί* είναι οι κίνδυνοι αυτοί σε ένα ευρύ χρονικό πλαίσιο, μέσω:

- της ενσωμάτωσης των ουσιαστικών κινδύνων ESG στο πλαίσιο της επιθυμητής ανάληψης κινδύνων (*risk appetite framework*),
- της διαχείρισης των κινδύνων ESG ως παραγόντων που μπορεί να δημιουργήσουν χρηματοοικονομικούς κινδύνους, κατά τρόπο που συνάδει με την επιθυμητή ανάληψη κινδύνου και όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στο πλαίσιο της εσωτερικής διαδικασίας αξιολόγησης της επάρκειας κεφαλαίου (*Internal Capital Adequacy Assessment Process – ICAAP*) και της εσωτερικής διαδικασίας αξιολόγησης της επάρκειας ρευστότητας (*Internal Liquidity Adequacy Assessment Process – ILAAP*),
- του εντοπισμού των κενών που αντιμετωπίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα όσον αφορά τη συγκέντρωση και τις μεθοδολογίες και, συναφώς, της επακόλουθης λήψης διορθωτικών μέτρων,
- του καθορισμού κατάλληλων πολιτικών οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τους κινδύνους ESG για την αξιολόγηση της χρηματοοικονομικής ευρωστίας των αντισυμβαλλομένων,
- της ανάπτυξης δεικτών παρακολούθησης των μονάδων κινδύνων έκθεσης στον κίνδυνο αντισυμβαλλομένου και στον κίνδυνο της σύνθεσης του χαρτοφυλακίου επένδυσης,
- της ανάπτυξης μεθόδων για τον έλεγχο της ανθεκτικότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων στους κινδύνους ESG, με σκοπό τη βελτίωση της κατανόησης της ευρωστίας του επιχειρηματικού τους μοντέλου και των επενδυτικών τους στρατηγικών.

1.2.2. Ήδη ο Κανονισμός CRR III έκανε τις προεκτεθείσες σημαντικές τομές σε θέματα προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων σε σχέση με τους κινδύνους ESG. Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι στους οποίους είναι εκτεθειμένες οι επιχειρήσεις οι οποίες

χρηματοδοτούνται από τα πιστωτικά ιδρύματα ή τα περιουσιακά στοιχεία (περιλαμβανομένων των επενδυτικών προϊόντων) στα οποία επενδύουν τα πιστωτικά ιδρύματα, καθίστανται, εμμέσως, και κίνδυνοι των ιδίων των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά την άσκηση από αυτά της χρηματοδοτικής ή της επενδυτικής τους δραστηριότητας. Στο πλαίσιο αυτό τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη και να αξιολογούν την τήρηση από τους αντισυμβαλλομένους τους περιβαλλοντικών υποχρεώσεων που πηγάζουν από κανόνες δικαίου. Κανόνες για θέματα αειφορίας και βιωσιμότητας που θέτουν άλλοι ενωσιακοί κανόνες καθίστανται εμμέσως περιεχόμενο των προβλέψεων του Κανονισμού CRR μέσω παραπομπών των τελευταίων στους πρώτους. Π.χ., στην περ. ιε' της παρ. 1 του άρθρου 501α Κανονισμού CRR (βλ. και ανωτέρω υπό I.1.2.4.Β.στ. και I.3.5.γ.), γίνεται ρητώς παραπομπή στους περιβαλλοντικούς στόχους που καθορίζονται στο άρθρο 9 του Κανονισμού Ευρωπαϊκής Ταξινόμησης / Ταξινομίας. Συχνά μάλιστα οι υποχρεώσεις αυτές αντανakλούν έμμεσα και στην επενδυτική πολιτική των ιδίων των πιστωτικών ιδρυμάτων, ιδίως όταν παρέχουν επενδυτικές υπηρεσίες και επενδύουν, είτε για λογαριασμό πελατών τους είτε για ίδιο λογαριασμό, σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα.

Ενδεικτικώς, με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2089⁶⁴ για τους δείκτες αναφοράς σε σχέση με την βιωσιμότητα θεσπίζεται ρυθμιστικό πλαίσιο που καθορίζει ελάχιστες απαιτήσεις σε ενωσιακό επίπεδο για τους ενωσιακούς δείκτες αναφοράς για την κλιματική μετάβαση, τους ευθυγραμμισμένους με τη συμφωνία του Παρισιού ενωσιακούς δείκτες αναφοράς, καθώς και τις γνωστοποιήσεις σχετικά με την αειφορία για τους ενωσιακούς δείκτες⁶⁵. Ο Κανονισμός εισήγαγε δύο νέες κατηγορίες δεικτών: τους «ενωσιακούς δείκτες αναφοράς για την κλιματική μετάβαση» (*EU Climate Transition Benchmarks – CTBs*) και τους «ευθυγραμμισμένους με τη συμφωνία του Παρισιού ενωσιακούς δείκτες αναφοράς» (*EU Paris-aligned Benchmarks – PABs*). Οι πρώτοι (CTBs) βασίζονται σε χαρτοφυλάκια που μειώνουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου σύμφωνα με τους στόχους της Ένωσης, ενώ οι δεύτεροι (PABs) εφαρμόζουν αυστηρότερα κριτήρια, συμβατά με τον περιορισμό της αύξησης της θερμοκρασίας στον 1,5°C. Ο Κανονισμός επέβαλε, παράλληλα, στους διαχειριστές δεικτών την υποχρέωση να δημοσιοποιούν πληροφορίες ESG για το πώς ενσωματώνονται αυτοί οι παράγοντες στη μεθοδολογία των δεικτών τους. Ο σκοπός του ήταν διττός: αφενός να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της ψευδοοικολογικής ταυτότητας (*“greenwashing”*)⁶⁶, και αφετέρου να προσφερθούν στους επενδυτές αξιόπιστα εργαλεία για την κατεύθυνση κεφαλαίων σε βιώσιμες επενδύσεις. Ο Κανονισμός αυτός αποτέλεσε θεμέλιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Βιώσιμης Χρηματοδότησης, συνδέοντας την κεφαλαιαγορά με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και προετοιμάζοντας το έδαφος για τα επόμενα νομοθετήματα, όπως τον Κανονισμό Ευρωπαϊκής Ταξινόμησης / Ταξινομίας. Παραβάσεις του Κανονισμού αυτού μπορούν να έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στα πιστωτικά ιδρύματα, είτε ως διαχειριστές δεικτών αναφοράς (*“benchmark administrators”*), που υποχρεούνται να δημοσιοποιούν πληροφορίες ESG για το πώς οι παράγοντες αυτοί ενσωματώνονται στη μεθοδολογία των δεικτών τους, είτε ως πάροχοι άλλων δεικτών αναφοράς, αφού αν ενσωματώνουν ESG στοιχεία στη μεθοδολογία τους, πρέπει να το δηλώνουν με τρόπο διαφανή, για να αποφευχθούν φαινόμενα *greenwashing*, είτε έμμεσα ως πάροχοι επενδυτικών υπηρεσιών, που δραστηριοποιούνται στο χώρο της κεφαλαιαγοράς, αλλά και ως επενδυτές.

⁶⁴. Ο εν λόγω Κανονισμός τροποποίησε διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/1011 (EU Benchmarks Regulation – BMR) σχετικά με τους δείκτες που χρησιμοποιούνται ως δείκτες αναφοράς σε χρηματοπιστωτικά μέσα και χρηματοπιστωτικές συμβάσεις ή για τη μέτρηση της απόδοσης επενδυτικών κεφαλαίων με στόχο να ενσωματωθούν στο ενωσιακό δίκαιο ειδικές διατάξεις για δείκτες βιωσιμότητας ESG.

⁶⁵. Πρβλ. Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, ό.π., σ. 229 επ.

⁶⁶. Για το ζήτημα της ευθύνης σε περίπτωση *greenwashing* πρβλ. Γ. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ, Πράσινο ξέπλυμα (*“Greenwashing”*): Ζητήματα ευθύνης της εταιρείας, εις: Το περιβάλλον, η κοινωνία και η εταιρική διακυβέρνηση (ESG), 31^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, ό.π., σ. 369 επ., CH. SCHMITT, Compliance und Nachhaltigkeit, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), Kapitalmarktrecht und ESG, 2025, 6/14 επ., σ. 367 επ.

Περαιτέρω, με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2088 περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των πιστωτικών υπηρεσιών (*Sustainable Finance Disclosure Regulation – SFDR*)⁶⁷ θεσπίστηκε στο πλαίσιο της στρατηγικής βιώσιμης χρηματοδότησης της Ε.Ε. με στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας στις αγορές χρηματοπιστωτικών προϊόντων σε σχέση με τη βιωσιμότητα. Με τον Κανονισμό αυτό τίθενται εναρμονισμένοι κανόνες για τους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές (όπως διαχειριστές κεφαλαίων, ασφαλιστικές εταιρείες, επιχειρήσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών) και τους χρηματοοικονομικούς συμβούλους, οι οποίοι εστιάζουν στη διαφάνεια και ορίζουν υποχρεώσεις γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, επιβάλλονται υποχρεώσεις για τη γνωστοποίηση από τους υπόχρεους σαφών πληροφοριών σχετικά με το πώς ενσωματώνουν παράγοντες ESG και κινδύνους βιωσιμότητας στις διαδικασίες λήψης επενδυτικών αποφάσεων και παροχής συμβουλών, με σκοπό τη διαφάνεια των δυσμενών επιπτώσεων στη βιωσιμότητα τόσο σε επίπεδο επιχειρηματικής οντότητας, όσο και σε επίπεδο χρηματοπιστωτικού προϊόντος. Αντικείμενο των ρυθμίσεων του Κανονισμού SFDR είναι, μεταξύ άλλων, η προώθηση της διαφάνειας των δυσμενών επιπτώσεων στη βιωσιμότητα σε επίπεδο οντότητας (άρθρο 4), η διαφάνεια στην ενσωμάτωση των κινδύνων βιωσιμότητας (άρθρο 6), η διαφάνεια των δυσμενών επιπτώσεων στη βιωσιμότητα σε επίπεδο χρηματοπιστωτικού προϊόντος (άρθρο 7), η διαφάνεια όσον αφορά την προώθηση των περιβαλλοντικών ή κοινωνικών χαρακτηριστικών σε προσυμβατικές γνωστοποιήσεις (άρθρο 8) και η διαφάνεια των αειφόρων επενδύσεων στις προσυμβατικές γνωστοποιήσεις (άρθρο 9). Στόχος του Κανονισμού αυτού είναι να περιορίσει την προβολή ψευδοοικολογικής ταυτότητας, να ενισχύσει την προστασία των επενδυτών και να κατευθύνει τις κεφαλαιαγορές προς τη χρηματοδότηση της βιώσιμης ανάπτυξης⁶⁸. Με την έναρξη εφαρμογής και του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού (ΕΕ) 2022/1288 της Επιτροπής από την 1.1.2023, ο Κανονισμός SFDR έχει καταστεί κεντρικός πυλώνας της ευρωπαϊκής πολιτικής βιώσιμης χρηματοδότησης.

Επίσης, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2631 για τα ευρωπαϊκά πράσινα ομόλογα⁶⁹ εισάγει στο ενωσιακό δίκαιο (α) ενιαίες απαιτήσεις για τους εκδότες ομολόγων που επιθυμούν να χρησιμοποιούν την ονομασία «Ευρωπαϊκό Πράσινο Ομόλογο» ή «EuGB» για τα ομόλογά τους που τίθενται στη διάθεση των επενδυτών στην Ένωση⁷⁰, β) σύστημα καταχώρισης και εποπτείας των εξωτερικών αξιολογητών των Ευρωπαϊκών Πράσινων Ομολόγων και γ) υποδείγματα προαιρετικής δημοσιοποίησης για τα ομόλογα που διατίθενται στην αγορά της Ένωσης ως περιβαλλοντικά βιώσιμα και για τα συνδεδεμένα με τη βιωσιμότητα ομόλογα.

2. Τα πιστωτικά ιδρύματα ως μοχλός βιώσιμης ανάπτυξης

2.1. Από την ανάλυση που προηγήθηκε προέκυψε ότι οι εξελίξεις της νομοθεσίας αναγκάζουν τα πιστωτικά ιδρύματα, εκόντα άκοντα, να ενσωματώνουν όλο και περισσότερο παράγοντες και κριτήρια ESG στις βασικές επιχειρηματικές στρατηγικές, στις επενδυτικές αποφάσεις και στις διαδικασίες διαχείρισης κινδύνων. Δικαιοπολιτικός στόχος είναι να ενισχύσουν κατ' αυτόν τον τρόπο την υπεύθυνη χρηματοδότηση ως παράγοντα βιώσιμης ανάπτυξης.

Με τις νέες διατάξεις οι κίνδυνοι ESG ενσωματώνονται με ταχείς ρυθμούς ρητώς και σαφώς στις παραδοσιακές κατηγορίες των χρηματοοικονομικών κινδύνων του Κανονισμού CRR και,

⁶⁷. Regulation on sustainability-related disclosures in the financial services sector. Βλ. αναλυτικώς Μ. HÖRAUF, *Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)*, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), *Kapitalmarktrecht und ESG*, 2025, 4/77 επ., σ. 86 επ.

⁶⁸. Ibid, Μ. HÖRAUF.

⁶⁹. Βλ. και τις διατάξεις του Μέρους Δ' του ν. 5193/2025 (άρθρα 127 επ.) για τη λήψη μέτρων προς εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/2631 σχετικά με τα ευρωπαϊκά πράσινα ομόλογα και τις προαιρετικές δημοσιοποιήσεις για τα ομόλογα που διατίθενται στην αγορά ως περιβαλλοντικά βιώσιμα και για τα συνδεδεμένα με τη βιωσιμότητα ομόλογα.

⁷⁰. Για τα χαρακτηριστικά των «πράσινων ομολόγων» βλ. Ρ. SCHOLL, *Offenlegung von ESG-Informationen im EU-Prospektrecht*, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), *Kapitalmarktrecht und ESG*, 2025, 4/339 επ. (σ. 159 επ.) και Α. SCHLEE / Μ. ROJAHN, *Grüne und soziale Anleihen sowie mit Nachhaltigkeitszielen verknüpfte Anleihen*, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), ό.π., 5/53 επ. (σ. 235 επ.).

λόγω της κλίμακας, του εύρους και της πολυπλοκότητάς τους, επιδρούν με αυξητική τάση στο πιστωτικό σύστημα και την οικονομία στο σύνολό της. Οι παράγοντες αυτοί αναδεικνύονται ως εργαλείο ανάλυσης και ως μέθοδος αξιολόγησης και διαχείρισης πιστωτικού και επενδυτικού κινδύνου στο πλαίσιο των χρηματοδοτήσεων και των επενδύσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων, τα οποία, πέραν των άλλων κλασσικών χρηματοοικονομικών κριτηρίων (οικονομικών δεικτών κλπ. της επιχείρησης) αποφασίζουν για την παροχή χρηματοδότησης ή την διενέργεια επένδυσης με βάση και κριτήρια ESG, λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη κινδύνους που σχετίζονται με το περιβάλλον, τους κοινωνικούς παράγοντες και την εταιρική διακυβέρνηση⁷¹.

2.2. Τα κριτήρια ESG διαδραματίζουν ρόλο συνεχώς αυξανόμενο για την αξιολόγηση των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται ή και θα εκτεθεί στο μέλλον μια επιχείρηση, με την οποία εξετάζει να συναλλαγεί ένα πιστωτικό ίδρυμα, και, συναφώς, για την ανεύρεση της αξίας της. Τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν ήδη και θα οφείλουν έτι περαιτέρω στο μέλλον, στις συναλλαγές με υποψήφιους δανειολήπτες να εξετάζουν κινδύνους από τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης στην υπό δανειοδότηση επιχείρηση (π.χ. κίνδυνοι φυσικών καταστροφών και πιθανές επιπτώσεις, κόστος συμμόρφωσης με μελλοντικές νομοθετικές υποχρεώσεις για το περιβάλλον). Συναφώς η φήμη της επιχείρησης στην αγορά και τους καταναλωτές των προϊόντων της ως οικολογικής και συμμορφούμενης ή όχι με κανόνες προστατευτικούς για το περιβάλλον και την αειφορία βάσει των περιβαλλοντικών επιλογών της μπορεί να έχει επίδραση και στα οικονομικά της μεγέθη.

Οι παράγοντες ESG και η στάση των επιχειρήσεων έναντι αυτών συνιστούν κινδύνους οι οποίοι δεν είναι εκ πρώτης όψεως οικονομικοί, αλλά οι οποίοι δύνανται να προσλάβουν οικονομική διάσταση και να έχουν οικονομική επίπτωση στην επιχείρηση, επηρεάζοντας όχι μόνον την κερδοφορία και τη μετοχική της αξία, αλλά ακόμη και τη βιωσιμότητά της. Κατά τούτο συνιστούν κριτήρια που θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους και να αξιολογούν τα πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο εκτίμησης του επιχειρηματικού κινδύνου και λήψης μέτρων διαχείρισης κινδύνων όταν εξετάζουν τη χορήγηση χρηματοδοτήσεων ή τη διενέργεια επενδύσεων σε προϊόντα εταιριών.

Η εξέλιξη στην κατεύθυνση αυτή είναι βεβαία. Γι' αυτό το λόγο η EAT στην Έκθεσή της για την ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στην εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων⁷², συνιστά στα πιστωτικά ιδρύματα να αρχίσουν εγκαίρως να θωρακίζονται απέναντι σε μακροπρόθεσμους κινδύνους ESG, υιοθετώντας προσέγγιση σφαιρική και προληπτική/προνοητική και λαμβάνοντας τις συναφείς προληπτικές δράσεις. Στην εν λόγω Έκθεσή της, η EAT παρέχει κοινούς ορισμούς για τους κινδύνους ESG, περιγράφει τους διαύλους μετάδοσής τους και διατυπώνει συστάσεις για την ενσωμάτωση των κινδύνων αυτών στις δημοσιοποιήσεις των πληροφοριών, τη διαχείριση των κινδύνων και την εποπτεία. Οι κίνδυνοι ESG εξελίσσονται με ραγδαία ταχύτητα και η EAT διατυπώνει την ανάγκη βελτίωσης και επιτάχυνσης της ενσωμάτωσης των κινδύνων ESG στις επιχειρησιακές στρατηγικές των πιστωτικών ιδρυμάτων, στις εσωτερικές ρυθμίσεις διακυβέρνησής τους, καθώς και στο πλαίσιο διαχείρισης των κινδύνων τους. Η EAT δίδει στα πιστωτικά ιδρύματα κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο δημιουργίας ενός ανθεκτικού επιχειρηματικού μοντέλου και συστήματος διαχείρισης των κινδύνων, ώστε να διασφαλιστεί η ετοιμότητά τους για τις προκλήσεις που σχετίζονται με τους κινδύνους ESG. Εξάλλου, ο Κανονισμός CRR III επαλήθευσε την πρόβλεψη της EAT ότι οι ESG κίνδυνοι θα περιλαμβάνονται σταδιακά, όλο και περισσότερο, στο κανονιστικό πλαίσιο ως υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Η EAT στην ίδια Έκθεση δίδει έμφαση, σε πρώτο στάδιο, στους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς κινδύνους των επιχειρήσεων, οι οποίοι σχετίζονται με την ποιότητα και τη λειτουργία του φυσικού περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων και περιλαμβάνουν

⁷¹. Πρβλ. Π. ΑΛΕΞΑΚΗ / Φ. ΚΑΛΦΑΟΓΛΟΥ, ό.π., σσ. 238-239.

⁷². EBA/REP/2021/18.

παράγοντες όπως η κλιματική αλλαγή, η βιοποικιλότητα, η κατανάλωση ενέργειας, η ρύπανση και η διαχείριση των αποβλήτων. Τα περιβαλλοντικά θέματα μπορεί να έχουν θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο στις οικονομικές επιδόσεις ή τη φερεγγυότητα μιας επιχείρησης. Η οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης, ως αντισυμβαλλόμενης (π.χ. δανειολήπτριας) ενός πιστωτικού ιδρύματος ή ως εκδότριας χρηματοπιστωτικών μέσων στα οποία αυτό έχει επενδύσει ή τα οποία έχει δεχθεί ως ασφάλεια για την εξασφάλιση πιστωτικού κινδύνου του αντισυμβαλλομένου του, ενδέχεται να επηρεαστεί από τις αρνητικές επιπτώσεις περιβαλλοντικών παραγόντων, όπως είναι η κλιματική αλλαγή, αλλά και άλλες μορφές περιβαλλοντικής υποβάθμισης (π.χ. ατμοσφαιρική ρύπανση, ρύπανση των υδάτων, έλλειψη πόσιμου νερού, ρύπανση του εδάφους, μείωση της βιοποικιλότητας, αποψίλωση των δασών κλπ.), σε συνδυασμό με πολιτικές ή επιχειρηματικές δράσεις με διορθωτική λειτουργία, που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των παραγόντων αυτών. Οι κίνδυνοι μιας επιχείρησης από παράγοντες που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή είναι εμφανείς, όπως η επιβάρυνση της δραστηριότητας της επιχείρησης, η μείωση τζίρου, η αύξηση κόστους παραγωγής, η δημιουργία νομικών κινδύνων⁷³ και κινδύνων βλάβης της φήμης της επιχείρησης, παράγοντες που πρέπει να αξιολογούνται κατά τον καθορισμό των όρων χρηματοδότησης.

Προς διαχείριση των κινδύνων αυτών, θα καταστεί σταδιακά ολοένα και περισσότερο απαραίτητη η αξιολόγηση και έγκαιρη αναγνώρισή τους από τα πιστωτικά ιδρύματα, με τη δημιουργία συστημάτων ανίχνευσης και αντιμετώπισης τέτοιων κινδύνων είτε στα ίδια είτε έμμεσα, με την μορφή απαίτησης που θα θέτουν στις υπό χρηματοδότηση επιχειρήσεις να διαθέτουν αυτές εσωτερικό σύστημα ελέγχου και διαχείρισης των κινδύνων που θα αναφέρεται και σε ζητήματα κλιματικής αλλαγής.

Κατά την Έκθεση της EAT, οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι μπορούν να ανακύψουν κυρίως με δύο τρόπους:

1) Από εξωγενείς (*outside-in*) παράγοντες που επηρεάζουν την χρηματοοικονομική απόδοση ενός αντισυμβαλλομένου, οι οποίοι δεν απαιτείται να είναι αμιγώς περιβαλλοντικοί, αλλά μπορεί να συνδέονται παραγωγώς (εμμέσως) με περιβαλλοντικούς παράγοντες. Π.χ. η θέσπιση φόρου εκπομπών άνθρακα μπορεί να μειώσει την αποδοτικότητα και τις χρηματοοικονομικές επιδόσεις των επιχειρήσεων υψηλής έντασης άνθρακα ή να μειώσει την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων τους στην αγορά, γεγονός που αντανακλά και στην οικονομική κατάσταση των εν λόγω επιχειρήσεων.

2) Από δραστηριότητες των αντισυμβαλλομένων οι οποίες έχουν αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον (*inside-out*), λόγω π.χ. της εκπομπής μεγάλων ποσοτήτων διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα. Αυτές με τη σειρά τους μπορεί να αναπτύξουν σημαντική οικονομική διάσταση που επηρεάζει τη χρηματοοικονομική κατάσταση των εν λόγω αντισυμβαλλομένων του πιστωτικού ιδρύματος, μέσω της ενεργοποίησης ή της ενίσχυσης ενός αρνητικού εξωτερικού αντικτύπου, που επιδρά και στην οικονομική κατάσταση των αντισυμβαλλομένων⁷⁴.

Ο τύπος του περιβαλλοντικού κινδύνου που έχει ερευνηθεί και τυγχάνει ευρύτερης αποδοχής είναι αυτός που σχετίζεται με το κλίμα. Οι κίνδυνοι που σχετίζονται με το κλίμα είναι οι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι που δημιουργούνται από την έκθεση των πιστωτικών ιδρυμάτων σε αντισυμβαλλομένους που ενδέχεται να συμβάλουν δυνητικά στην κλιματική αλλαγή ή να επηρεαστούν από αυτήν. Οι εν λόγω κίνδυνοι θα μπορούσαν π.χ. να συνίστανται σε φυσικές

⁷³. Για τη θεματική του κατά πόσον αντιδικίες συνεπεία αγωγών για κλιματικά θέματα επηρεάζουν το κόστος κεφαλαίου των επιχειρήσεων και το πώς τράπεζες αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο αυτών των αγωγών και τον ενσωματώνουν στην τιμολόγηση δανείων, βλ. A. BEYER / L. NOBILE, *The impact of climate litigation risk on firms' cost of bank loans*, ECB Working Papers, αριθ. 3087, 2025.

⁷⁴. EBA/REP/2021/18, σελ. 35, παρ. 49. Για τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της ΕΕ, σε σχέση και με την Οδηγία 2003/87/EK, βλ. F. BAETKE, *Finanzmarktregulierung und Nachhaltigkeit, Emissionshandel*, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), *Kapitalmarktrecht und ESG*, 2025, ό.π., 4/449 επ., σ. 183 επ.

ζημίες που προκαλούνται από ακραία καιρικά φαινόμενα ή στη μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων ενός αντισυμβαλλομένου που δραστηριοποιείται σε τομείς υψηλής έντασης άνθρακα λόγω του φόρου στον οποίο υπόκειται το διοξείδιο του άνθρακα⁷⁵.

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί υποκατηγορία των περιβαλλοντικών κινδύνων και είναι σε μεγάλο βαθμό αλληλένδετη και με άλλους τύπους περιβαλλοντικών κινδύνων. Παρατηρείται, λοιπόν, μία αλληλεπίδραση αυτών των δύο, δεδομένου ότι η κλιματική αλλαγή συμβάλλει στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και το αντίστροφο⁷⁶. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να αναλύονται και να εντοπίζονται οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι που περικλείουν τον αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής και άλλων περιβαλλοντικών παραγόντων⁷⁷.

Περαιτέρω, η υποχρέωση δημοσιοποίησης στοιχείων και παραγόντων ESG και εκθέσεων βιωσιμότητας από συγκεκριμένες επιχειρήσεις, περιλαμβανομένων των πιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία εντατικοποιείται με την Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464 (CSRD)⁷⁸ και ενισχύεται έτι περαιτέρω με τα μέτρα που έχει εισαγάγει ο Κανονισμός CRR III, υποβοηθά τη δυνατότητα αξιολόγησης από τα πιστωτικά ιδρύματα των περιβαλλοντικών κινδύνων και την ανάπτυξη στρατηγικής για χρηματοδότηση περιβαλλοντικά βιώσιμων δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων. Σημειώνεται ότι οι εταιρικές εκθέσεις βιωσιμότητας δεν συνιστούν απλώς μια πρόσθετη πηγή παροχής πληροφοριών, αλλά μέθοδο για τη βελτιστοποίηση της δέσμευσης της εταιρείας για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Η ΕΑΤ συνιστά να ενσωματώνονται καταλλήλως οι κίνδυνοι ESG στην ανάλυση του επιχειρηματικού μοντέλου, ιδίως εξ επόψεως ανάλυσης του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, του τρέχοντος επιχειρηματικού μοντέλου, της στρατηγικής και της αξιολόγησης της βιωσιμότητάς του. Συναφώς, συνιστά α) αξιολόγηση του κατά πόσον τα πιστωτικά ιδρύματα εξετάζουν επαρκώς τη μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα των επιχειρηματικών τους μοντέλων σε σχέση με τον χρονικό ορίζοντα των νομοθετημάτων και των κρατικών πολιτικών ή των ευρύτερων μεταβατικών τάσεων που αφορούν τα κριτήρια ESG, με προβολή σε ένα τουλάχιστον 10ετή ορίζοντα και β) ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στην αξιολόγηση της εσωτερικής διακυβέρνησης και των ελέγχων στο εύρος του πιστωτικού ιδρύματος. Υπογραμμίζει επίσης την ανάγκη σύνδεσης των ESG κινδύνων με τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους, όπως οι κίνδυνοι ανεύρεσης κεφαλαίων, οι κίνδυνοι ρευστότητας και χρηματοδότησης. Κατά την ΕΑΤ, η αξιολόγηση των ESG κινδύνων θα πρέπει να ενταχθεί βαθμιαία και αναλογικά στους παράγοντες αξιολόγησης των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων.

Ένα θεμελιώδες μέρος της αξιολόγησης και της μέτρησης των κινδύνων ESG με συγκρίσιμο τρόπο, είναι η καθιέρωση κοινών ορισμών των παραγόντων ESG και η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι παράγοντες αυτοί μεταφράζονται σε χρηματοοικονομικούς κινδύνους που μπορούν να επηρεάσουν τα πιστωτικά ιδρύματα μεμονωμένα, αλλά και το χρηματοπιστωτικό σύστημα στο σύνολό του.

2.3. Τα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διαπιστώνουν με ποιο τρόπο εφαρμόζονται και υλοποιούνται από τις επιχειρήσεις που χρηματοδοτούν ή καλούνται να χρηματοδοτήσουν ή σε χρηματοπιστωτικά μέσα των οποίων επενδύουν, στοιχεία που συνδέονται με τους παράγοντες ESG και να συγκεντρώσουν και αξιολογήσουν τις εκθέσεις βιωσιμότητας των επιχειρήσεων. Εξ αντανάκλασας, η δυνατότητα μιας επιχείρησης να έχει πρόσβαση σε κεφάλαια (ξένα ή ίδια/επενδυτικά) συνδέεται ολόενα και περισσότερο με τη συμμόρφωσή της στους συνεχώς αυξανόμενους κανόνες ESG, αφού διαμορφώνεται η τάση για μετάβαση της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης από κατευθυντήριες γραμμές και συστάσεις σε δεσμευτικές διατάξεις στον τομέα της προληπτικής εποπτείας σε σχέση με τους κινδύνους ESG. Η ενσωμάτωση των κινδύνων ESG στην πολιτική των πιστωτικών ιδρυμάτων

⁷⁵. EBA/REP/2021/18, σ. 35, παρ. 50.

⁷⁶. Ibid, παρ. 51.

⁷⁷. Ibid, παρ. 52.

⁷⁸. Βλ. ανωτέρω υπό II.3.4.

από κανονιστική «προσδοκία» τείνει να μετατραπεί σε νομική υποχρέωση, με άμεσες εποπτικές συνέπειες. Συναφώς, η διαμόρφωση από τις επιχειρήσεις ταυτότητας φιλικής προς τα ESG κριτήρια θα αποτελεί παράγοντα όχι απλώς προαιρετικό, αλλά και υποχρεωτικό, στενά συνδεδεμένο με τη χρηματοδότησή τους από τα πιστωτικά ιδρύματα, ο κοινωνικός και περιβαλλοντικός προσανατολισμός των οποίων αποτελεί και εκ του νόμου υποχρέωση.

Οι τράπεζες ως διαμεσολαβούντες χρηματοπιστωτικοί φορείς και χρηματοδότες καθίστανται, επομένως, βασικός παράγων της πολιτικής, για να κατευθύνονται οι επιχειρήσεις προς πιο βιώσιμες επενδύσεις και συμπεριφορές, με στόχο την προφύλαξη τόσο των ιδίων από κινδύνους έλλειψης αποδεκτών επιπέδων βιωσιμότητας, όσο και του περιβάλλοντος και της κοινωνίας⁷⁹.

Η φερεγγυότητα, επομένως, των επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται από το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από παράγοντες που συνδέονται με τα κριτήρια ESG και πρωτίστως το περιβάλλον και την κλιματική κρίση. Ενδεικτικώς, η επιβολή κυρώσεων και προστίμων ή και έκτακτων εισφορών και η αύξηση της φορολογίας για επιχειρήσεις που ρυπαίνουν το περιβάλλον, αυξάνουν τον κίνδυνο οι επιχειρήσεις αυτές να περιέλθουν σε προσωρινή ή μόνιμη αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεών τους λόγω δυσμενούς γεγονότος που μπορεί να επέλθει και έχει σχέση με την κλιματική κρίση. Εύλογο είναι, επομένως, οι τράπεζες να κοστολογούν τους κινδύνους αυτούς κατά το δανεισμό, καλύπτοντας και το δικό τους κίνδυνο σε σχέση με τις χρηματοδοτήσεις αυτές. Αυτό σημαίνει ότι οι τράπεζες ολοένα και περισσότερο θα ενσωματώνουν στη χρηματοδοτική τους πολιτική τα κριτήρια ESG, τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και της συνεπούς με αυτή εταιρικής διακυβέρνησης και θα περιλάβουν στα χρηματοοικονομικά τους μοντέλα τους κινδύνους της κλιματικής κρίσης, αφού οι μη βιώσιμες χρηματοδοτήσεις θα συνιστούν κίνδυνο του πιστωτικού τομέα, τόσο για τις ίδιες τις τράπεζες, όσο και για τις χρηματοδοτούμενες επιχειρήσεις⁸⁰.

Με αυτό τον τρόπο, οι τράπεζες θα συμβάλλουν στη δημιουργία και οικονομικών κινήτρων προς τις επιχειρήσεις για την εκπλήρωση των περιβαλλοντικών τους υποχρεώσεων, αφού θα τις κατευθύνουν προς φιλικές στο περιβάλλον επιχειρηματικές επιλογές. Με την πολιτική τους αυτή θα αυξήσουν τις ροές κεφαλαίων προς τις βιώσιμες δραστηριότητες, ενώ παράλληλα θα προβάλλουν προσκόμματα για την χρηματοδότηση μη βιώσιμων δραστηριοτήτων.

2.4. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι γενικότερα οι χρηματοπιστωτικές αγορές, στις οποίες τα πιστωτικά ιδρύματα κατέχουν καίρια θέση, μπορούν να διαδραματίσουν ρόλο στη μετάβαση σε μια πιο βιώσιμη και περιβαλλοντικά φιλική οικονομία, επηρεάζοντας το κόστος χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Μελέτες αποδεικνύουν ότι οι επενδυτές είναι πρόθυμοι να καταβάλουν μεγαλύτερο τίμημα για προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον, αναλαμβάνοντας το κόστος του «ασφάλιστρου κινδύνου άνθρακα» (*“carbon risk premium”*), καθώς τα επενδυτικά προϊόντα των επιχειρήσεων με υψηλότερο αποτύπωμα άνθρακα δίδουν ελαφρώς υψηλότερες αποδόσεις⁸¹.

2.5. Τέλος, καίριος είναι ο ρόλος και των κεντρικών τραπεζών, ιδίως ως φορέων εποπτείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τον Κανονισμό SSM⁸². Οι κεντρικές τράπεζες παράγουν επίσημες στατιστικές και είναι χρήστες αξιόπιστων δεδομένων. Έχουν κατ’ αυτόν τον τρόπο γνώση του τρόπου με τον οποίο εξελίσσονται οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, με επιπτώσεις

⁷⁹. Πρβλ. M. Scatigna ...[et al.], Achievements and challenges in ESG markets, BIS Quarterly Review, Δεκέμβριος 2021, σ. 87.

⁸⁰. Για θέματα κυρώσεων διοικητικού χαρακτήρα και αστικής ευθύνης βλ. CH. SCHMITT, Compliance und Nachhaltigkeit, εις: Baetke / Zerey (εκδ.), Kapitalmarktrecht und ESG, 2025, ό.π., 6, σ. 363 επ. και ιδίως 4/16 επ. (σ. 369 επ.) και 4/27 επ. (σ. 371 επ.).

⁸¹. Πρβλ. M. SCATIGNA ... [et al.], ό.π., σ. 89 επ.

⁸². Κανονισμός (ΕΕ) 1024/2013 για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων.

που εκδηλώνονται σταδιακά και μη γραμμικά, επηρεαζόμενοι τόσο από φυσικούς κινδύνους (π.χ. πλημμύρες, καύσωνες), όσο και από κινδύνους μετάβασης (έκθεση τραπεζών σε ρυπογόνους κλάδους). Είναι επίσης σε θέση να γνωρίζουν ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τον πληθωρισμό, τη νομισματική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα, καθώς και την εποπτεία των τραπεζών και των συστημάτων πληρωμών. Έχουν θέσει ως εκ τούτου, όχι μόνον στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και διεθνώς, πολιτικές και αναζητούν τρόπους ενίσχυσης των πλαισίων πολιτικής τους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και υποστηρίζουν τη λήψη μέτρων για τη στήριξη της πράσινης χρηματοδότησης και την αναθεώρηση των ρυθμιστικών πλαισίων εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων⁸³.

Ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η πολιτική αυτή εδράζεται στο γεγονός ότι η αειφόρος ανάπτυξη της Ευρώπης, με γνώμονα το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, παράλληλα με τους άλλους στόχους της ισόρροπης οικονομικής ανάπτυξης και της σταθερότητας των τιμών, της άκρως ανταγωνιστικής κοινωνικής οικονομίας της αγοράς, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, αποτελεί βασική εξαγγελία του άρθρου 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ). Η βιωσιμότητα ανέκαθεν αποτελούσε κεντρικό στοιχείο του ενωσιακού οικοδομήματος. Σε πολλές διακηρύξεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπογραμμίζεται ότι η βιωσιμότητα και η μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία ασφαλή, κλιματικά ουδέτερη, με ανθεκτικότητα στις κλιματικές μεταβολές και μεγαλύτερη αποδοτικότητα ως προς τη χρήση των πόρων είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της Ένωσης. Ήδη από τις 5 Οκτωβρίου 2016 η Ε.Ε. κύρωσε τη Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή, στην οποία, μεταξύ άλλων, διακηρύσσεται ως στόχος η ενίσχυση της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής με χρηματοδοτικές ροές συμβατές με την κατεύθυνση της ανάπτυξης χαμηλών εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου και την ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή⁸⁴.

IV. Διεθνείς εξελίξεις και κίνδυνοι οπισθοδρόμησης

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει ολόκληρο τον πλανήτη. Για την αντιμετώπισή της απαιτείται παγκοσμίως συντονισμένη δράση, η οποία, όπως εκτενώς αναλύθηκε, εκτείνεται και στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Εν τούτοις, ήδη από το 2024 οι Η.Π.Α. έχουν αρχίσει να αποκλίνουν από την Ε.Ε. στην πολιτική βιωσιμότητας που χαράσσουν και εφαρμόζουν, με την απόσταση αυτή να μεγαλώνει το 2025. Η τάση αυτή άρχισε σε θεωρητικό επίπεδο ήδη από το 2021 και συνοδεύθηκε από δικαστικές ενέργειες συντηρητικών ακτιβιστών εναντίον της επιβολής δεσμευτικών κανόνων ESG. Παρά την μομφή που έχει διατυπωθεί για προσχηματική και επιφανειακή αποτύπωση της περιβαλλοντικής πολιτικής στην επενδυτική πολιτική των

⁸³. Για την λεπτομερέστερη επισκόπηση των σχετικών ζητημάτων, βλ., μεταξύ άλλων, D. NEFZI ...[et al.], Addressing climate change data needs: the global debate and central banks' contribution, 28.03.2025, BIS, Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics, Bulletin αριθ. 63· C. SCHMIEDER ...[et al.], Sustainable finance data for central banks, BIS, Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics, Report αριθ. 14, BIS, Δεκέμβριος 2021· P. HERNÁNDEZ DE COS (Banco de España), Sustainability and climate change: measurement and management challenges – Private capital: investment with an impact, Annual congress of the Asociación Española de Capital, Crecimiento e Inversión (ASCRI), Banco de España, 08.04.2022· M. DELGADO (Banco de España), The role of central banks in sustainable finance, 11th Funseam International Business Symposium: Sustainable Finance – challenges and opportunities, 06.02.2023· R. RAO (Reserve Bank of India), Climate implications for central banking, Climate Implications for Central Banking, IMF – Center for Social and Economic Forum, Νέο Δελχί, 19.07.2023· AMAMIYA MASAYOSHI (Bank of Japan), Climate Change and Finance, Japan Society of Monetary Economics, 27.11.2022· Y. STOURNARAS (Τράπεζα της Ελλάδος), Climate crisis – action in central banking, COP26 EU side event, 04.11.2021– BIS central bankers' speeches.

⁸⁴. Βλ. αντί πολλών D. KLEIN ...[et al.] (eds), The Paris Agreement on Climate Change: Analysis and Commentary, Oxford University Press, 2017· G. VAN CALSTER / L. REINS (eds), The Paris Agreement on Climate Change: A Commentary, Edward Elgar, 2021. Για το «Σχέδιο Δράσης: Χρηματοδότηση της αειφόρου ανάπτυξης» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 08.03.2018, βλ. ανωτέρω, υποσ. 25.

μεγάλων εταιριών διαχείρισης κεφαλαίων⁸⁵, αυτή θεωρήθηκε ως σημαντική απειλή από τη βιομηχανία ορυκτών καυσίμων για την πιθανή επίδρασή της στην εν λόγω βιομηχανία, η οποία προσέδωσε σταδιακά, αλλά με επιταχυνόμενο ρυθμό, πολιτικό και θεωρητικό χαρακτήρα στα συμφέροντά της, προσελκύοντας συντηρητικούς πολιτικούς και ακτιβιστές που ήδη αντιτίθεντο στη λεγόμενη «εταιρική αφύπνιση» (“corporate wokeness”)⁸⁶. Ενώ, λοιπόν, μετά τη Συμφωνία των Παρισίων (2015), σε μια περίοδο που οι χρηματοπιστωτικοί θεσμοί αντιμετώπιζαν κρίση νομιμοποίησης λόγω σκανδάλων και της κρίσης του 2008, το ESG λειτούργησε για τις επιχειρήσεις που είναι ενεργές στον χρηματοπιστωτικό τομέα (είτε ως πάροχοι επενδυτικών υπηρεσιών – ιδίως διαχειριστές χαρτοφυλακίων – είτε ως πάροχοι χρηματοδοτήσεων είτε ως επιχειρήσεις που αντλούν κεφάλαια από την κεφαλαιαγορά) ως εργαλείο για ανάκτηση κύρους και αποφυγή αυστηρότερων ρυθμίσεων, τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει, ιδίως στις Η.Π.Α., μία αντίστροφη τάση για την αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας και σημασίας των κανόνων ESG. Η τάση αυτή έχει λάβει έντονη πολιτική χροιά και ενισχύεται πολλαπλώς από τα λόμπι της βιομηχανίας των ορυκτών καυσίμων⁸⁷. Οι Η.Π.Α., ιδίως από το 2025 αρχίζουν να αποδυναμώνουν σε ομοσπονδιακό επίπεδο τα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και ανατρέπουν υφιστάμενους για το κλίμα και το περιβάλλον κανόνες, κινούμενες ταχύτατα προς την «απορρύθμιση»⁸⁸. Παρατηρείται συγκεκριμένα αποδυνάμωση ή και τάση αναστροφής υφιστάμενων κανόνων στον τομέα των γνωστοποιήσεων για θέματα ESG παραγόντων, όπως κινδύνων που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου⁸⁹.

Ο κίνδυνος επηρεασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης από πρόσφατες πολιτικές αποφάσεις των Η.Π.Α. που ανατρέπουν ρυθμίσεις και πρωτοβουλίες για καθαρή ενέργεια και αναστέλλουν ομοσπονδιακές επιχορηγήσεις και υφιστάμενα κίνητρα, εντασσόμενες στην πολιτική αποδόμησης των κανονισμών για το κλίμα, δεν είναι ανύπαρκτος. Η Ε.Ε. συνεχίζει να ενσωματώνει κανόνες για τη βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος στα χρηματοπιστωτικά συστήματα, αν και υπάρχουν ενδείξεις αναπροσαρμογής και επιβράδυνσης ως αποτέλεσμα της κριτικής για υπερρύθμιση και υπερβολική γραφειοκρατία και των αιτημάτων για οικονομικό εξορθολογισμό των μέτρων, που έχουν βρει ως ένα βαθμό θεσμική αναγνώριση (βλ. ανωτέρω υπό Π.3.5.β).

Απομένει να διαπιστωθεί αν η Ευρωπαϊκή Ένωση θα παραμείνει σταθερή στην ήδη δρομολογημένη πορεία της, που υπαγορεύεται από το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο και υλοποιείται μέσω πράξεων δευτερογενούς δικαίου, ή αν ο φόβος μείωσης της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, με τις συναφείς χρηματοοικονομικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία, ιδίως εφόσον οι Η.Π.Α. επιμείνουν στην πολιτική απορρύθμισης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, την οδηγήσει όχι απλώς σε επιβράδυνση, αλλά και σε ουσιαστική χαλάρωση των κανόνων προστασίας του περιβάλλοντος. Η αβεβαιότητα τροφοδοτείται από τις συζητήσεις για «εξορθολογισμό» (βλ. ανωτέρω υπό Π.3.5.β. για το *Omnibus Simplification Package*) και από αιτήματα αναβολών ή

⁸⁵. BlackRock, State Street και Vanguard.

⁸⁶. A. HARMES, *The Anti-ESG Backlash and Asset Manager Capitalism*, 2025, σ. 2.

⁸⁷. Πρβλ. A. HARMES, *ό.π.*, σ. 8.

⁸⁸. Βλ. και D.A. FARBER, *Toward a Future-Facing Climate Policy: Shifting the Focus from Emission Regulation to the Energy Transition*, *Columbia Journal of Environmental Law*, 2025, τ. 50:1, σ. 5. Για ένδικες διαδικασίες με αντικείμενο τις ESG πολιτικές στις Η.Π.Α., βλ. T. NCHAKO / L. BENJAMIN, *ESG Backlash in the United States – Investor Concerns or ‘Red Scare’?*, *UC Berkeley Journal of Law and Political Economy*, 5(2), 2025, σσ. 280-281.

⁸⁹. Βλ. την απόφαση της αρμόδιας στις Η.Π.Α. εποπτικής αρχής της κεφαλαιαγοράς U.S. Securities and Exchange Commission (SEC) στο Δελτίο Τύπο (Press Release, SEC Votes to End Defense of Climate Disclosure Rules, 27.03.2025, (<https://www.sec.gov/newsroom/press-releases/2025-58>)). Η SEC ανατρέπει κατ’ αυτόν τον τρόπο τους κανόνες που είχαν υιοθετηθεί στις 06.03.2024 και επέβαλαν εκτενές και λεπτομερειακό καθεστώς δημοσιοποιήσεων στοιχείων βιώσιμης ανάπτυξης για επιχειρήσεις, με την αιτιολογία ότι τα μέτρα αυτά συνιστούσαν υπερβολικά δαπανηρούς και αδικαιολόγητα παρεμβατικούς κανόνες.

τροποποιήσεων σε καίριες πράξεις (λ.χ. πλαίσιο εταιρικών γνωστοποιήσεων και δέουσας επιμέλειας), την ώρα που επιχειρήσεις εντός και εκτός της Ε.Ε. επενδύουν ήδη σε μηχανισμούς συμμόρφωσης, ιχνηλασιμότητας εφοδιαστικών αλυσίδων και βελτίωσης δεδομένων βιωσιμότητας, για να μειώσουν τους λειτουργικούς και νομικούς κινδύνους, αλλά και για αποκτήσουν εμπορικό πλεονέκτημα, βάσει των υφιστάμενων και με στόχευση στο μέλλον κανόνων. Δεν θα ήταν δικαιοπολιτικώς ορθό αυτός ο εισαγόμενος από τις Η.Π.Α. σκεπτικισμός, υπό το φόβο αναθεωρήσεων στο ενωσιακό θεσμικό πλαίσιο, να οδηγήσει τις επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα σε επιβράδυνση ή και αναβολή στη λήψη μέτρων ουσιαστικής συμμόρφωσης – τα οποία περιλαμβάνουν την ανάπτυξη συχνά προηγμένων τεχνολογιών και διαδικασιών υψηλής τεχνολογίας που απαιτούν μακροχρόνιο προγραμματισμό και κόστος για την εισαγωγή και υλοποίησή τους – στους υφιστάμενους κανόνες, περιλαμβανομένων εκείνων που αφορούν την ενσωμάτωση από τα πιστωτικά ιδρύματα των παραγόντων ESG στην εν γένει χρηματοδοτική και επενδυτική πολιτική τους. Το ενωσιακό κεκτημένο, η προσήλωση στους δεσμευτικούς κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους και η ολοένα στενότερη σύζευξη της βιομηχανικής πολιτικής με την πράσινη μετάβαση συνηγορούν υπέρ της συνέχειας της πορείας με στοχευμένες προσαρμογές. Με τα σημερινά δεδομένα, το δυσοίωνα ενδεχόμενο γενικευμένης υπαναχώρησης δεν προκύπτει ως ιδιαίτερος πιθανός. Εάν επιβεβαιωθούν αλλαγές, αυτές αναμένεται να αφορούν κυρίως απλοποίηση, μεταβατικές περιόδους και μείωση διοικητικών βαρών, όχι την αναίρεση του βασικού ρυθμιστικού πλαισίου.